

Agrarische bedrijfseconomie

Agrarische bedrijfseconomie Informatieboek

Deel 1 (KB)

Jan de Groot
Tom Merx
Andrea Oostdijk

eerste druk, 2005

Artikelcode: 21120.2

Colofon

Auteur(s): Jan de Groot, Tom Merx, Andrea Oostdijk
Illustraties: Verbaal - Bureau voor Visuele Communicatie
Illustrator: Jochem Grimmelikhuizen
Redactie: Studio Maan, Brigitte Meinen
Onderwijskundige: Studio Maan, Manon Limmen
Resonans: Evert Gardebroek

Het Ontwikkelcentrum heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Bent u desondanks van mening dat we u hebben benadeeld, dan kunt u contact met ons opnemen.

© 2005 Ontwikkelcentrum, Ede, Nederland
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, hetzij mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Ontwikkelcentrum.

Inleiding

Hoofdstuk 1 gaat over de groene winkel. Je leert wat handel is en hoe je artikelen aan de man brengt. Ook ontdek je hoe inkopen en verkopen in zijn werk gaat. Ten slotte leer je hoe winkels georganiseerd zijn en waarom het belangrijk is dat winkels verzekerd zijn.

Figuur 0.1

Hoofdstuk 2 gaat over de overheid. Je leert waarom het goed is dat er een overheid is. Verder leer je over werknemers- en volksverzekeringen. Je ontdekt waarom je belasting moet betalen en hoe je hulp kunt krijgen van de vakbond. De laatste paragraaf gaat over de manieren waarop groene bedrijven subsidie kunnen krijgen en wat de voor- en nadelen daarvan zijn.

Figuur 0.2

Hoofdstuk 3 gaat over inkomsten en uitgaven. Je ontdekt waar jouw inkomsten en uitgaven uit kunnen bestaan en ook hoe dat bij bedrijven zit. Ook leer je hoe je om kunt gaan met geld. De laatste paragrafen gaan over het regelen van betalingsverkeer en over sparen, beleggen en lenen.

Figuur 0.3

Inhoud

Inleiding 5

1 Winkel 8

- 1.1 Dat is nou handel! 10
- 1.2 Marketing: de juiste mix! 16
- 1.3 Eerst inkopen, dan pas verkopen 30
- 1.4 Een klant bij de kassa 34
- 1.5 De winkel van hoog tot laag 42
- 1.6 (Zelf)verzekerd aan het werk! 49
- 1.7 Afsluiting 54

2 De overheid 56

- 2.1 De overheid: onmisbaar! 58
- 2.2 Een inkomen, wat er ook gebeurt 62
- 2.3 Belasting betalen: niet leuk, wel nodig 67
- 2.4 Hulp van de vakbond 73
- 2.5 Een steuntje in de rug 76
- 2.6 Afsluiting 80

3 Inkomsten en uitgaven 82

- 3.1 Een goed inkomen 84
- 3.2 Geld uitgeven 89
- 3.3 Slim omgaan met geld 93
- 3.4 Betalen en ontvangen 98
- 3.5 Sparen, lenen en beleggen 103
- 3.6 Afsluiting 108

Trefwoordenlijst 111

1

Winkel

Een winkel hebben, is niet alleen maar het verkopen van producten. Je moet heel wat meer weten en kunnen. Bijvoorbeeld wat handel is en hoe inkopen en verkopen in zijn werk gaat.

Figuur 1.1

1.1 Dat is nou handel!

Elke dag heb je te maken met handel. Je koopt een zak chips in de pauze. Je downloadt tegen betaling een MP3'tje. Je verkoopt een broek in de kledingwinkel. Allemaal handel. Maar wat is handel nu precies?

Handel

Handel is het ruilen van *goederen* of *diensten* tegen geld. Een klant rekt een hondenmand of een vaas bij de kassa af. Tegen betaling mag hij die meenemen. Je kunt een heleboel verschillende dingen verhandelen. Bijvoorbeeld bloemen, diervoeders en zaaigoed. Dit zijn allemaal zaken die je vast kunt pakken: goederen. Je kunt ook diensten (arbeid) verhandelen. Diensten zijn werkzaamheden die je tegen betaling voor iemand anders verricht. Bijvoorbeeld het onderhouden van een plantsoen of het trimmen van een hond.

Figuur 1.2
Handel is het ruilen van goederen of diensten tegen geld.

- Vragen 1.1**
- Geef aan in welke voorbeelden sprake is van handel.
    - Je ruilt een cd met een vriend.
    - Je laat je haar een kleurtje geven bij de kapper. Dat kost je € 35,-.
    - Je gaat op schoolreis naar Parijs. Voor € 90,- mag je mee.
    - Je belooft je broer om af te wassen, als hij de hond uitlaat.
  - Noem voorbeelden van goederen die je kunt verhandelen.
  - Noem voorbeelden van diensten die je kunt verhandelen.

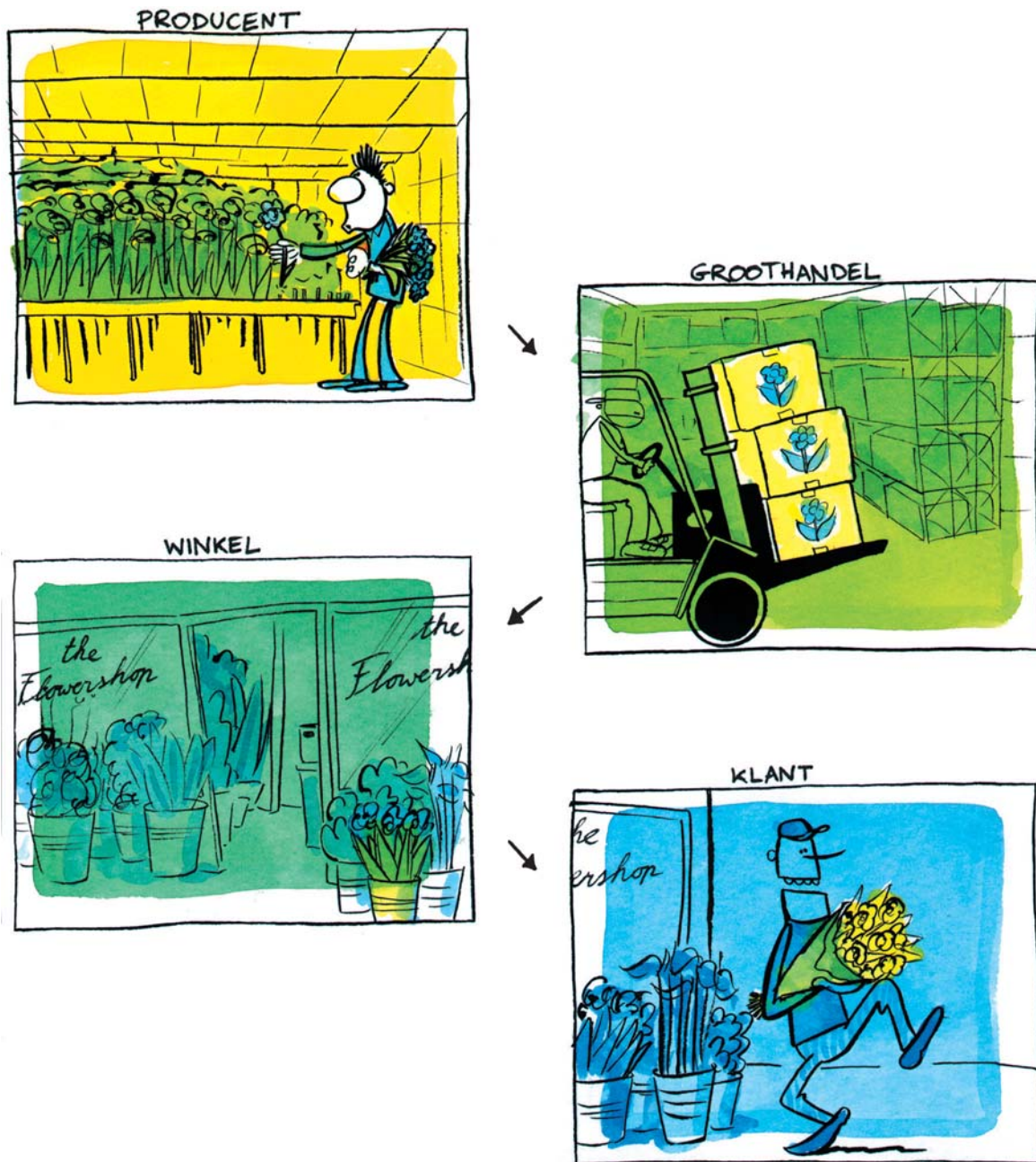
Handel in het groot en in het klein

In The Flowershop verkopen ze bloemwerk: boeketten en bloemstukken. Een klant koopt meestal maar één boeket per keer.

Vandaar dat je winkels als The Flowershop 'kleinhandel' noemt. Kleinhandel is als je kleine hoeveelheden artikelen direct aan de consument verkoopt. Een bekendere naam voor kleinhandel is *detailhandel*.

The Flowershop koopt zelf ook bloemen in. Op de veiling of bij Holland Bloem. Holland Bloem is een *groothandel*. Een groothandel koopt in het groot artikelen in bij een producent, bijvoorbeeld bij een kweker. De groothandel bestelt dan vaak honderden artikelen. Die verkoopt de groothandel vervolgens weer door in kleinere hoeveelheden aan de winkel. En in de winkel koopt de klant ze weer.

Figuur 1.3 Van producent naar klant

In het schema zie je dat producent, groothandel, detailhandel en klant met elkaar verbonden zijn. Zo'n schema heet een *bedrijfskolom*.

- Vragen 1.2** a Wat is groothandel en wat is detailhandel? Kies uit:
- producent van hondenvoer;
  - dierenwinkel;
  - bloemist;
  - bloemenveiling;

- orchideeënkwekerij;
  - tuincentrum;
  - hovenier.
- b Hieronder staat een bedrijfskolom. Neem hem over en vul op de juiste plaats in de bedrijfskolom in:
- supermarkt Goed Koop;
  - melkveehouderij Hugens;
  - zuivelfabriek/groothandel Milk & Co.

Bedrijfskolom	
Producent:	
Groothandel:	
Winkel:	

Handel als brug

Bij handel breng je een artikel van de producent naar de klant. Handel kun je eigenlijk zien als een bruggetje tussen producent en klant. Handel heeft dus een *overbruggingsfunctie*.

overbruggingsfunctie

Figuur 1.4
Handel is een brug tussen producent en klant.

Om een artikel bij de klant te brengen, moet je de volgende hindernissen overbruggen:

- plaats;
- tijd;

- hoeveelheid;
- kennis.

Overbruggen van plaats

Veel artikelen worden in het buitenland gemaakt. De cactuspotten die The Flowershop verkoopt, komen bijvoorbeeld uit Mexico. Die moeten eerst van Mexico naar Nederland vervoerd worden met het vliegtuig. Dit vervoer noem je overbruggen van plaats.

Figuur 1.5
Overbruggen van plaats: tropische planten in een Nederlandse winkel

Overbruggen van tijd

In het voorjaar verkoopt The Flowershop bloemstukjes met narcissen erin. Die bloembollen staan al tijden daarvoor in de koeling bij de kweker. De kweker kweekt ze bijna tot bloei. Daarna gaan ze naar de groothandel, waar The Flowershop ze koopt. Als de klanten in het voorjaar een vrolijk lentestukje willen kopen, staan ze in de winkel. Het bewaren van artikelen tot het moment dat veel klanten ze willen kopen, heet het overbruggen van tijd.

Overbruggen van hoeveelheid

De groothandel koopt vaak heel grote hoeveelheden in. De klant koopt altijd kleine hoeveelheden. Zo koopt groothandel Holland Bloem voor de kerst bijvoorbeeld tweeduizend rode kerststerren in. Daarvan gaan er tweehonderd naar The Flowershop. In die winkel koopt Meneer Wissink er drie. Dit noem je het overbruggen van hoeveelheid. Van groothandel tot klant worden de hoeveelheden steeds kleiner.

Figuur 1.6
Op de veiling worden
grote hoeveelheden
bloemen verkocht.

Overbruggen van kennis

Bij The Flowershop krijgt de klant altijd tips voor het verzorgen van bloemen en planten. De klant weet zo hoe hij een boeket extra lang mooi kan houden. Dit noem je het overbruggen van kennis. De verkoper vertelt de klant iets dat hij nog niet weet.

- Vragen 1.3**
- a Wat wordt er bedoeld met 'handel heeft een overbruggingsfunctie'?
  - b Zoek de goede zinnen bij elkaar:

1	Ricardo demonstreert de nieuwe grasmaaier aan een klant.	a	Overbruggen van kennis
2	Supermarkt Hoekstra koopt vijf grote kazen in. Een klant koopt er drie ons van.	b	Overbruggen van plaats

3	In de koelcel van zuivelboerderij Roodbont worden de melk en yoghurt bewaard.	c	Overbruggen van tijd
4	Heidi eet pindakaas van pinda's uit Venezuela.	d	Overbruggen van hoeveelheid

c Noem zelf een voorbeeld bij elke overbruggingsfunctie.

1.2 Marketing: de juiste mix!

Elke winkel wil zoveel mogelijk klanten lokken. Maar hoe zorg je er nu voor dat jouw winkel opvalt bij de klanten? De marketingmix kan je daarbij helpen.

De winkelformule

De V&D is een heel andere winkel dan de Free Record Shop. En dierenwinkel Pet's Place kun je niet vergelijken met bloemenwinkel The Flowershop. Elke winkel heeft zijn eigen winkelformule. Een winkelformule is een manier om klanten naar je winkel te lokken. De winkelformule bepaalt onder andere hoe een winkel eruitziet, wat er verkocht wordt en wat het kost. Het bepaalt eigenlijk het imago van de winkel.

Figuur 1.7
Een winkel met een trendy imago

- Vragen 1.4**
- Neem de zinnen over en vul de zinnen aan.
Elke winkel ziet er weer anders uit. Dat heeft te maken met de ...
Dit is een manier om ...
  - Noem twee winkels met heel verschillende winkelformules.

- c Beschrijf de winkelformule van die winkels. Denk daarbij aan hoe de winkels eruitzien, wat er verkocht wordt en hoe duur of goedkoop ze zijn.

De doelgroep

Elke winkel heeft een eigen doelgroep. Een doelgroep zijn de klanten waaraan de winkelier graag wil verkopen. De doelgroep van Pet's Place bestaat uit mensen die een huisdier hebben of willen kopen. De eigenaar van Pet's Place stemt zijn winkelformule op deze klanten af. Dat doet hij met behulp van de *marketingmix*.

marketingmix

Figuur 1.8

Welke winkel zal er bij deze doelgroep horen?

- Vragen 1.5**
- a Wat is de doelgroep van:
- een doe-het-zelf-zaak;
  - een winkel met biologische voeding;
  - een loonbedrijf;
  - een bloemenwinkel op het station?

De marketingmix

Als een winkelier een winkelformule verzint, maakt hij gebruik van de marketingmix. Die bestaat uit zes punten, de zes P's:

- product;
- presentatie;
- promotie;
- personeel;

- prijs;
- plaats.

De zes P's van de marketingmix moeten goed op elkaar afgestemd zijn. Je kunt geen dure hondenmanden gaan verkopen in een oude loods op een industrieterrein. En als je spotgoedkope aquariumbakken wilt verkopen, zul je reclame moeten maken.

Vragen 1.6

- Wat zijn de zes P's van de marketingmix?
- De P's moeten goed bij elkaar passen. Lees de beschrijving van de eerste P en maak bij de beschrijving van de tweede P de beste keuze.

1	Product exclusieve rijkleding	Personeel zeer deskundig personeel / ongeschoold personeel
2	Presentatie grote posters met prijzen erop in de etalage	Prijs hoge prijzen / stuntprijzen
3	Plaats huisverkoop op een boerderij op het Groningse platteland	Promotie advertentie in een regionaal dagblad / advertentie in een landelijk dagblad

- Bedenk zelf een goede combinatie van twee P's. Gebruik vraag b als voorbeeld. Leg uit waarom dit een goede combinatie is.

Product

Het eerste dat een winkelier zich afvraagt, is: welke artikelen willen mijn klanten kopen?

Een winkel als een tuincentrum verkoopt veel soorten artikelen. Bijvoorbeeld tuingereedschap, zaaigoed en tuinmeubilair. Zo'n tuincentrum heeft een *breed assortiment*.

De bloemenafdeling in een supermarkt heeft een *smal assortiment*. Er wordt daar maar één soort artikelen verkocht: bloemen.

breed assortiment
smal assortiment

Figuur 1.9
Een winkel met een
smal assortiment

- diep assortiment** Daarnaast zijn er ook winkels met een *diep assortiment*. In die winkels heb je binnen een bepaalde groep artikelen heel veel keus. Je noemt deze winkels *speciaalzaken*. Ze verkopen vaak maar één soort artikelen. Een bloemenspecialzaak is een voorbeeld van een winkel met een diep assortiment. Er worden alleen bloemen en planten verkocht, maar je hebt keus uit heel veel verschillende soorten.
- speciaalzaken**
- ondiep assortiment** Winkels met een *ondiep assortiment* verkopen veel verschillende soorten artikelen, maar binnen elke groep artikelen heb je maar een beperkte keus. Je kunt er bijvoorbeeld maar één merk pindakaas kopen. Een supermarkt als Aldi heeft een breed, maar ondiep assortiment. Albert Heijn heeft een breed en diep assortiment.
- A-merken** Een winkelier kan ervoor kiezen om A-merken of B-merken te verkopen. *A-merken* zijn bekende merken van goede kwaliteit. Zoals Whiskas kattenvoer of Nike schoenen. Je vindt ze in winkels waar de klanten graag iets meer willen betalen voor kwaliteit. *B-merken* zijn goedkoper, minder bekend en soms ook van slechtere kwaliteit. Je vindt ze vaak in winkels met lage prijzen.
- B-merken**

Figuur 1.10
A-merken in de
dierenwinkel

- Vragen 1.7**
- Wat versta je onder een breed assortiment? En wat onder een smal assortiment?
  - Noem een voorbeeld van een winkel met een diep assortiment en een voorbeeld van een winkel met een ondiep assortiment.
  - Wat is een voordeel van een A-merk? En wat een nadeel?
  - In welke winkels vind je vooral B-merken?

Presentatie

Elke winkel ziet er weer anders uit. Dat is niet voor niets. Je kunt zo heel snel zien met wat voor soort winkel je te maken hebt. Op de pui staan de naam en het logo van de zaak. Soms is er ook een *buitenpresentatie*, bijvoorbeeld een reclamebord en een rek met aanbiedingen. Daarmee maak je de klant nieuwsgierig. Erg belangrijk is de etalage. Met een opvallende etalage trek je de aandacht van de klant. Grote winkels hebben een eigen *huisstijl*. Daardoor herken je de winkel meteen. De gevel, het meubilair, de bedrijfskleding en de draagtassen zijn dan allemaal in dezelfde stijl en kleur uitgevoerd. Ook staat vaak het logo van de winkel erop.

buitenpresentatie

huisstijl

Figuur 1.11
De huisstijl van een
supermarkt

Ook in de winkel worden de artikelen op een bepaalde manier gepresenteerd. Artikelen die bij elkaar horen, staan in de winkel ook bij elkaar. Zo vind je in het tuincentrum tuinverlichting, sierbomen en vijverplanten bij elkaar.

- ooghoogte** Artikelen die goed verkocht worden, staan op *ooghoogte*. Je ziet ze meteen en kunt ze zó pakken. Kleine of onbekende artikelen staan
- reikhoogte** meestal op *reikhoogte*, op de bovenste planken. Zware artikelen
- bukhoogte** worden op de grond gezet: op *bukhoogte*.
- display** Artikelen die nieuw of in de aanbieding zijn krijgen extra aandacht via een *display*.

Figuur 1.12
Een display om nieuwe artikelen aan te prijzen

Een slimme winkelier zorgt ervoor dat de klant zo lang mogelijk in zijn winkel blijft. De klant koopt dan misschien meer artikelen dan hij van plan was. De winkelier verdeelt bijvoorbeeld artikelen die de klant vaak nodig heeft over de winkel. Of hij zet bijzondere displays neer op plekken waar hij normaal weinig verkoopt. De winkelier beïnvloedt zo de looproute van de klant. Dit noem je ook wel *routing*.

- Vragen 1.8**
- a Elke winkel heeft zijn eigen huisstijl. Beschrijf de huisstijl van een winkel die jij kent.
  - b Wat is het voordeel van een eigen huisstijl?
  - c Neem de tabel over. Je moet de vakken vullen. Welk artikel zet je waar? Vul in de tabel in: ooghoogte, reikhoogte of bukhoogte.

Artikel	Plaats
Goedverkopende blikvoeding voor de kat	
Balen kattengrit	
Kleine kattenspeeltjes	
Goedkope kattensnoepjes van een onbekend merk	

Promotie

Om je artikelen te verkopen, moet je reclame maken. De winkel en de artikelen die je verkoopt, moeten bekend worden. Reclame maken kan op vele manieren. Onder andere door een advertentie in een krant of een advertentieblad te plaatsen. Maar ook door folders te bezorgen, reclameposters op te hangen of een sportclub te sponsoren. Elke winkel kiest een manier van reclame maken die past bij de winkelformule. Met reclame maken kun je nieuwe klanten winnen, maar er ook voor zorgen dat vaste klanten bij je blijven kopen.

Figuur 1.13
Promotie voor een
nieuw artikel

prijsreclame
productreclame

Je kunt reclame maken door de prijs van bepaalde artikelen te verlagen. Dat noem je *prijsreclame*. Bij *productreclame* krijgt de klant meer voor dezelfde prijs. Denk maar aan een tube tandpasta met 25% meer inhoud.

Er zijn verschillende soorten reclameacties. Zo heb je de 'drie halen, twee betalen actie', de hamsterweken, stapelacties en de couponactie waarbij de klant korting krijgt als hij een bon inlevert.

Figuur 1.14
Een voorbeeld van
prijsreclame

- Vragen 1.9**
- Neem een bestaande winkel in gedachten. Op welke manieren doet deze winkel aan promotie?
  - Hoe noem je reclame maken door de prijs te verlagen?
  - Je krijgt tijdelijk 20 ml gratis plantenvoeding op een fles van 1 liter. Wat voor reclame is dit?

Personeel

Ook het personeel moet passen bij de winkel. In een winkel waar restanten worden verkocht tegen stuntprijzen hoeft het winkelpersoneel alleen maar te helpen bij de kassa. Bij een winkel als Pet's Place willen de klanten graag advies bij hun aankoop. De winkelier kiest daar dus voor *geschoold personeel*. Geschoold personeel zijn mensen die een opleiding tot verkoper hebben gevolgd en veel van huisdieren afweten. De dumpzaak kan gerust *ongeschoold personeel* aannemen, zoals scholieren die een bijbaantje willen. Wel is het altijd belangrijk dat het personeel vriendelijk is en de klanten graag helpt. Als je goed omgaat met je klanten, komen er meer!

geschoold personeel

ongeschoold
personeel

zelfbediening

In winkels met *zelfbediening* pakt de klanten zelf de artikelen die hij wil hebben. Hij heeft alleen bij de kassa contact met de verkoper. Zo'n verkoper moet vooral snel en goed kunnen afrekenen. Supermarkten en moderne tuincentra zijn voorbeelden van winkels met zelfbediening.

zelfkeuzewinkel

Verkopers in een *zelfkeuzewinkel* laten de klant ook zelf een keuze maken, maar als de verkoper denkt dat de klant daar advies bij wil, spreekt hij de klant aan. Een verkoper in een zelfkeuzewinkel moet veel van de artikelen weten en goed met klanten om kunnen gaan. Een modewinkel is een voorbeeld van een zelfkeuzewinkel.

Figuur 1.15
Een bedieningswinkel

bedieningswinkel

De verkoper in een *bedieningswinkel* heeft het meest te doen. Hij helpt de klant bij het maken van een keuze en geeft advies. Ook haalt hij de artikelen, pakt ze in en rekent ze af. Voorbeelden van bedieningswinkels zijn bloemenzaken en bakkerswinkels.

Vragen 1.10

- Je hebt een handel in ruitersportartikelen. Klanten komen ook vaak bij je voor advies. Neem je geschoold of ongeschoold personeel aan? Leg uit waarom.
- Je wilt solliciteren als verkoper in een zelfkeuzewinkel. Waar moet je goed in zijn?
- Wat voor een winkel is een tuincentrum?
- Waar zou jij het liefst willen werken? In een zelfbedieningswinkel, een zelfkeuzewinkel of een bedieningswinkel? Waarom?

Prijs

Er zijn dure en goedkope winkels. Dat is niet toevallig. Ook de prijs van de artikelen hoort bij de winkelformule. In winkels die exclusieve merkartikelen verkopen, zijn de prijzen vaak hoog. Door die hoge

prestigeprijs

prijs, wordt het artikel extra bijzonder. Niet iedereen kan immers zo'n dure dvd-speler of fiets betalen. De prijs is een *prestigeprijs*.

discountprijzen

Discountwinkels verkopen merkartikelen voor een heel lage prijs. Die lage prijzen worden *discountprijzen* genoemd.

psychologische prijzen

Alle winkeliers maken gebruik van *psychologische prijzen*. Dit zijn prijzen die lager lijken dan ze eigenlijk zijn. Een voorbeeld daarvan zijn de van/voor-prijzen.

Figuur 1.16

Nog een voorbeeld van psychologische prijzen: € 2,95 klinkt minder dan € 3,-.

Vragen 1.11

- a Welke van de onderstaande artikelen hebben een prestigeprijs?
- een nieuwe, supersnelle laptop;
  - een bruidsjurk;
  - brood;
  - modekleding van vorig seizoen;
  - een Mercedes cabrio;
  - een fietsband;
  - een Rolex horloge;
  - een cd.
- b Teken een prijskaartje met een psychologische prijs.

Plaats

Winkeliers zijn altijd op zoek naar de beste plek voor hun winkel. Wat een goede plek is, verschilt per winkel. Soms is het belangrijk dat een winkel goed met de auto bereikbaar is, zoals een supermarkt. In andere gevallen wil een winkelier graag midden in een drukke winkelstraat zitten. Daar komen veel klanten. Een winkelcentrum is een populaire vestigingsplaats. Door de vele verschillende soorten winkels komen daar veel klanten. En dat is goed voor de omzet!

Figuur 1.17
In een winkelcentrum
komen veel klanten.

A-locatie
B-locaties

Een winkelcentrum noem je een *A-locatie*: een gunstige plek voor je winkel. Minder gunstige plekken heten *B-locaties*. Voor een winkel op een A-locatie moet je veel huur betalen. Vandaar dat daar vaak grote, bekende winkels zitten, zoals warenhuizen.

Figuur 1.18
Een winkel op een A-
locatie

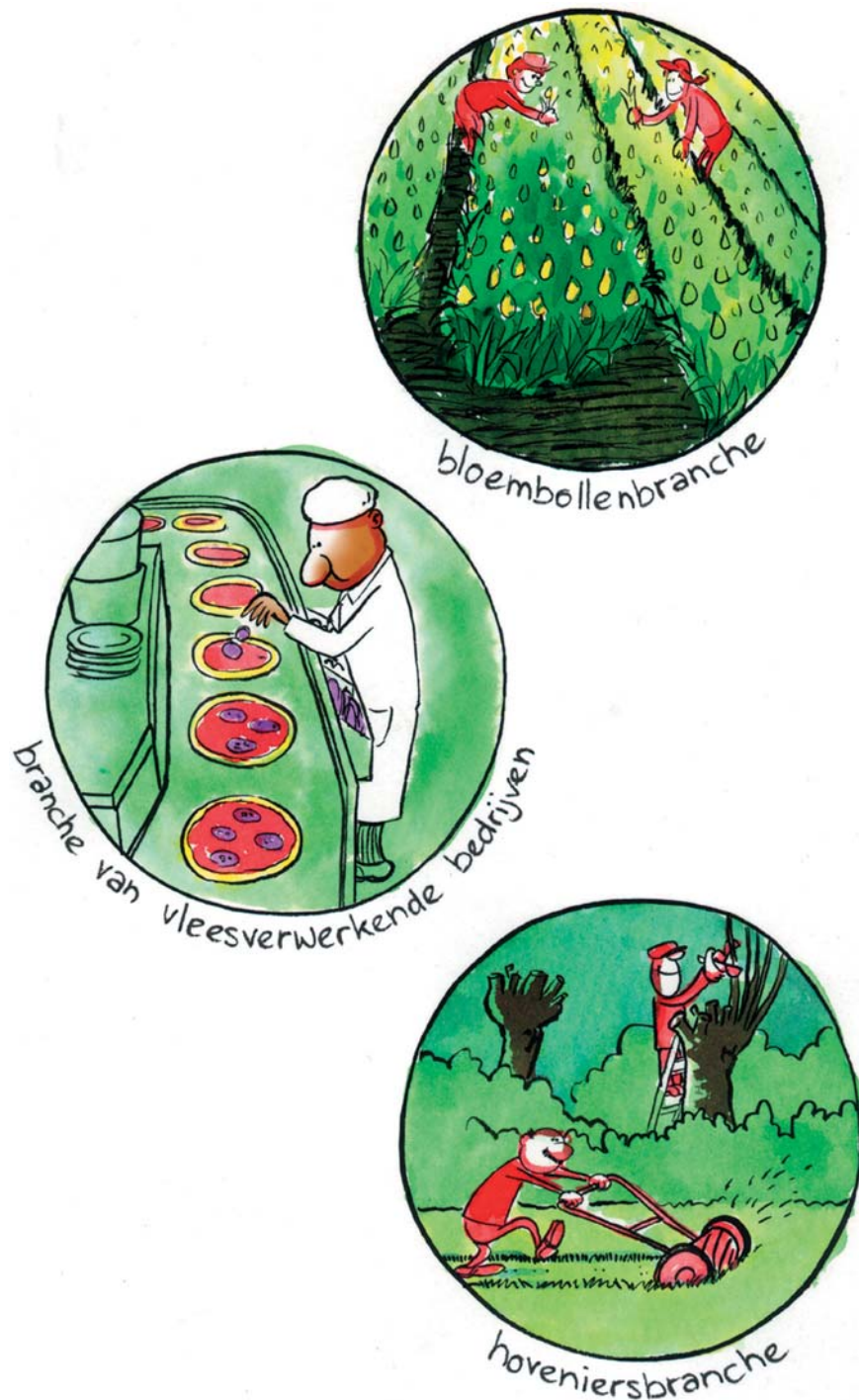
- Vragen 1.12**
- Wat is de beste plaats voor deze winkels? Kies uit: plaats met veel parkeerruimte, A-locatie of B-locatie. Neem de tabel over. Schrijf kort op waarom dit een goede vestigingsplaats is.

Winkel	Plaats	Omdat:
Groot tuincentrum		
Een hobbywinkel waarvan de eigenaar niet te veel huur wil betalen		
Een nieuwe vestiging van een landelijk bekende platenzaak		

Brancheorganisaties

Een winkelier probeert altijd meer klanten te trekken dan andere winkeliers. De winkels concurreren met elkaar. Maar ze werken ook samen. Dat samenwerken doen ze in een brancheorganisatie. Een brancheorganisatie is een vereniging van bedrijven die allemaal hetzelfde doen. Een voorbeeld van een brancheorganisatie in de bloemenhandel is de Vereniging Bloemisten Winkeliers (VBW).

Figuur 1.19
Er zijn veel
verschillende groene
branches.

De brancheorganisatie komt op voor de belangen van de bedrijven uit die *branche*. Ze maakt reclame voor de branche, geeft informatie over nieuwe regels en houdt de kwaliteit in de gaten. Ook geeft ze advies aan de overheid als die een maatregel wil nemen die de branche aangaat. Samen sta je sterk!

- Vragen 1.13**
- a Wat is een brancheorganisatie?
  - b Waarom worden winkels lid van een brancheorganisatie? Geef twee redenen.

1.3 Eerst inkopen, dan pas verkopen

Voor je gaat verkopen, moet je inkopen. Winkels kopen hun artikelen in bij een groothandel of een fabrikant. Hoe gaat dat in zijn werk?

De voorraadkaart

In de winkel en het magazijn staan de artikelen die een winkelier wil verkopen. Op een voorraadkaart houd je bij hoeveel dat er precies zijn. Die voorraadkaart kan een echte kaart zijn of een computerprogramma. Je bekijkt de voorraadkaarten regelmatig om te zien of er nog genoeg artikelen zijn.

Op de voorraadkaart van The Flowershop kun je zien hoeveel vazen van het type Monica er nog zijn. Op 23 februari zijn er twee van verkocht. Dit staat in de kolom 'Af'. In de kolom 'Saldo' zie je dat er geen één vaas over is.

Figuur 1.20 Voorraadkaart van The Flowershop

 The Flowershop Zandstraat 12 4476 KS Stevensdijk				Voorraadkaart
Artikelomschrijving: vaas 'Monica' Kleur: blauw Leverancier: ART Keramiek				
Datum	Omschrijving	Hoeveelheid		Saldo
		Bij	Af	
02-02-2008	Saldo			2
06-02-2008	INK	6		8
12-02-2008	VERK		2	6
14-02-2008	VERK		1	5
19-02-2008	VERK		3	2
23-02-2008	VERK		2	-
Voorraadkaartnummer: 99				

- Vragen 1.14**
- Wat houdt je bij op een voorraadkaart?
  - Er zijn drie pakken oases verkocht. In welke kolom op de voorraadkaart noteer je dat?
  - Je bekijkt de voorraadkaart voor het artikel 'Rollen binddraad'. In de kolom 'Saldo' staat het getal twintig. Wat wil dat zeggen?

Het bestelformulier

Als de vazen op zijn, moet je nieuwe inkopen. Daarvoor vul je een bestelformulier in. Op een bestelformulier vul je onder andere in welke artikelen je wilt bestellen. Je noteert ook de prijs van de artikelen. De prijs die je voor het ingekochte artikel hebt betaald, noem je de *inkoopprijs*.

inkoopprijs

Bij het invullen van een bestelformulier werk je heel zorgvuldig. Dan weet de leverancier precies welk artikel je wilt bestellen. Het is vervelend als je door een foutje op het bestelformulier blauwe vazen

krijgt, terwijl je groene had willen hebben!

Je kunt het bestelformulier via de post of de fax versturen. Maar sneller en handiger gaat het via internet. Op de websites van groothandels of fabrikanten vind je vaak een bestelformulier. Bovendien kun je op de site vaak allerlei informatie over de artikelen lezen.

Figuur 1.21 Een online-bestelformulier

Mijn winkelwagen

U kunt producten uit de catalogus toevoegen door hier bestelnummers in te voeren
>>>>

X ▶ Plaats in winkelwagen

BESTELFORMULIER

code	aantal	artikel	prijs
321927	<input type="text" value="2"/>	x Phostrogeen poeder	10,50

Minimale besteding € 10,00	Subtotaal	€ 10,50
----------------------------	------------------	----------------

☒ Voordelige transportverzekering		0,45
Verzendkosten		3,95

▶ Bereken totaal opnieuw	Totaalbedrag	€ 14,90
---------------------------------	---------------------	----------------

U kunt het door u gewenste aantal producten veranderen in het bestelformulier.
Druk na een wijziging op '**Bereken totaal opnieuw**' om het nieuwe totaalbedrag te berekenen.

- Vragen 1.15**
- a Waarom moet je zorgvuldig werken als je een bestelformulier invult?
  - b Een pak oases kost bij de groothandel € 0,90. Hoe noem je die prijs ook wel?

De artikelen worden geleverd

Na een paar dagen ontvang je de bestelde artikelen. Ze worden bij je afgeleverd door een koeriersbedrijf of een vrachtwagen van de groothandel. Bij ontvangst van de artikelen controleer je goed of het echt de artikelen zijn die je besteld hebt. Dit controleer je met de *pakbon*: een formulier dat bij de levering zit. Op de pakbon staat wat er geleverd zou moeten zijn.

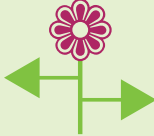
Na die controle zet je de artikelen in het magazijn of in de winkel. Ze hebben daar een vaste plek, zodat je ze snel kunt vinden. Als de artikelen op hun plaats staan, werk je de voorraadkaart bij. Je noteert hoeveel stuks er van de artikelen geleverd zijn.

Figuur 1.22
De artikelen worden geleverd.

factuur De groothandel of fabrikant stuurt een *factuur* aan de winkelier. Hierop staat onder andere wat je hebt besteld, hoeveel het kost en wanneer je uiterlijk moet betalen. Elke factuur heeft een factuurnummer. Soms zit er bij de factuur ook een acceptgiro. Hiermee kun je de artikelen betalen. De winkelier kan ook een betaalopdracht aan de bank geven.

Figuur 1.23 Een factuur

 Groothandel Meinderts Kruidweg 12 3488 DF Struweel			
Tuincentrum Groei en Bloei Achterweg 83 1289 PM Iakensdijk		factuurnummer	1234
		factuurdatum	12-06-2006
		crediteurnummer	44
		behandeld door	M. Aboutaleb
Aantal	Omschrijving	Prijs/p/e	waarde
40	Blauwe druifjes (5 st.)	4,95	198,00
30	Botanische krokussen (100 st.)	6,95	208,50
Goederenbedrag			406,50
Vrachtkosten			4,95
Subtotaal			411,45
19% BTW			78,18
Factuurbedrag			489,63
Bij betaling svp factuurnummer vermelden Betaling binnen 30 dagen na factuurdatum			

- Vragen 1.16**
- Waarom is het handig dat artikelen in het magazijn en de winkel een vaste plek hebben?
  - Maak een kort stappenschema: hoe koop je een artikel in?

1.4 Een klant bij de kassa

De klant heeft een artikel uitgekozen. Hij komt naar de kassa en wil afrekenen. Jij gaat hem helpen.

Werken met de kassa

Bij het afrekenen maak je altijd gebruik van een kassa. Kassa's zijn er in alle soorten en maten. Zo zijn er heel eenvoudige kassa's,

waarmee je alleen af kunt rekenen. Maar er zijn ook geautomatiseerde kassa's, waarmee je meteen de voorraad bij kunt houden.

Figuur 1.24
Een geautomatiseerde kassa met scanner

scanner
streepjescode

Op de kassa voer je de prijs van de artikelen in. Dit doe je door de prijzen in te typen, maar het kan ook met een *scanner*. De scanner 'leest' de *streepjescode* op het artikel. Die streepjescode geeft aan welk artikel het is en hoeveel het kost. Als je alle prijzen ingevoerd hebt, rekent de kassa uit hoeveel de klant totaal moet betalen.

barcode

De streepjescode wordt ook wel *barcode* genoemd. Streepjescodes staan op alle artikelen. De streepjes en cijfers geven allerlei informatie over het product. De eerste twee cijfers geven aan uit welk land het artikel komt. Het derde tot en met het zevende cijfer vormen het nummer van de fabrikant. Het achtste tot en met het twaalfde cijfer vertellen welk artikel het is. Het laatste cijfer staat er ter controle.

Vragen 1.17

- Op welke manieren kun je de prijzen invoeren in de kassa?
- Welke informatie geef een streepjescode je over een artikel?
- Een artikel heeft deze streepjescode: 87 11433 03640 3. Welke cijfers vertellen je iets over het land van herkomst?

De kassabon

Als de klant betaald heeft, print de kassa een kassabon uit. Hierop kun je lezen welke artikelen de klant heeft gekocht en hoeveel elk artikel kost. Ook staat op de kassabon de totaalprijs: hoeveel kosten alle artikelen samen?

Figuur 1.25
Een kassabon

The Flowershop Zandstraat 12 4476 KS Stevensdijk Tel. (0123) 453799		
24-02-2008 14.50 Verk. Babet de Vree		Bonnr. 038/9874 (1)
004587	bruidsboeket	
TOTAAL	1 stuks	€ 125,00
(BTW-tarief 19.0%)	€ 23,75)	€ 125,00
PIN-pas		€ 125,00
The Flowershop: voor al uw bloemwerk! Ruilen van vazen etc. binnen 14 dagen met bon.		

Op kassabonnen van moderne kassa's staan nog veel meer gegevens. Zo kun je zien wanneer de klant het artikel heeft gekocht en wie hem heeft geholpen. Dat is handig als de klant een klacht heeft of later terugkomt om een artikel te ruilen. Met de kassabon kan een klant bewijzen dat hij het artikel in die winkel heeft gekocht.

- Vragen 1.18**
- Bekijk de kassabon van de Flowershop in figuur 1.25 en beantwoord de vragen.
    - Hoeveel kost het bruidsboeket?
    - Op welke dag is het bruidsboeket gekocht?
    - Door wie is de klant geholpen?
  - Op 20 juni 2008 verkoopt Marit twee verpakkingen vlooiendruppels voor € 9,30 per stuk. De klant betaalt met zijn PIN-pas. Teken de kassabon die Marit aan de klant geeft.

Geld teruggeven

contant Veel klanten betalen *contant*: met munten, biljetten of een pas. Bij munten of biljetten moet je ze dan vaak geld teruggeven. Op de display van de kassa kun je zien hoeveel. Het geld dat de klant terugkrijgt, haal je uit de la van de kassa. Geld teruggeven doe je zo handig mogelijk. Dus geen tien munten van vijftig eurocent, maar een briefje van vijf euro.

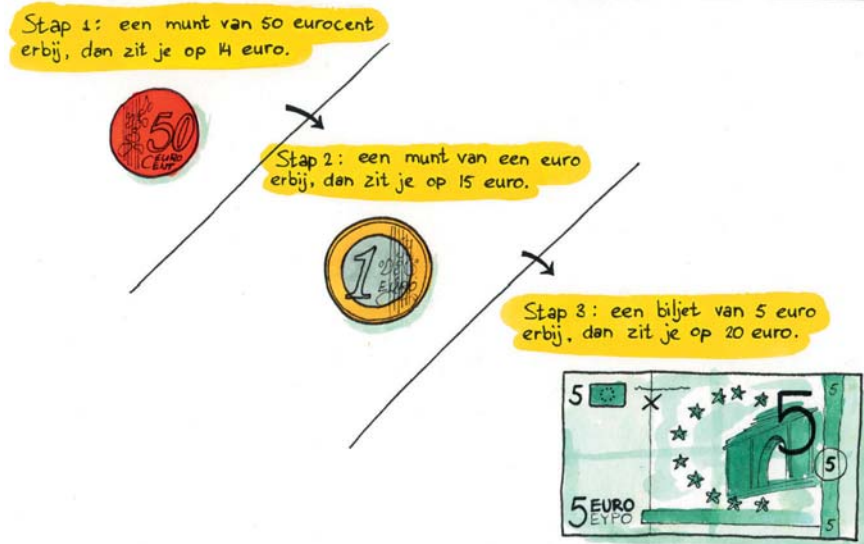
Figuur 1.26
Je moet € 3,50
teruggeven.

doortelmethode

Bij sommige oude kassa's moet je nog zelf berekenen hoeveel geld je moet teruggeven. Dit doe je met behulp van de *doortelmethode*. Stel: een klant moet € 13,50 betalen en geeft een biljet van € 20,-. Dan tel je door van € 13,50 naar € 20,-. In figuur 1.27 zie je hoe je dat doet.

Figuur 1.27
De doortelmethode

Vragen 1.19

- Wat is contant betalen?
- Stel: je moet een klant € 12,16 teruggeven. Welke biljetten en/of munten gebruik je? Doe het zo slim mogelijk.
- Een klant moet € 45,65 betalen. Hij geeft je een biljet van € 100,-. Hoeveel moet je hem terugbetalen? Gebruik de doortelmethode.

Elektronisch betalen

pinpas

Veel klanten betalen met een *pinpas* of chipknip. Dat gaat handig en snel. Je hoeft ook geen contant geld meer bij je te hebben. Voor de winkelier is het makkelijk dat hij geen geld meer hoeft te wisselen.

Wel moet de winkelier de pinapparatuur aanschaffen en elke keer dat een klant pinst, een vast bedrag betalen aan de bank.

chipknip Met de *chipknip* kan de klant bedragen afrekenen die hij anders met kleingeld zou betalen. Meestal zijn dit bedragen onder de € 20,-. Met een pinpas kan de klant grotere bedragen afrekenen.

Figuur 1.28 Betalen met pinpas en chipknip

creditcard pinnen Sommige klanten betalen met een *creditcard*. Met deze kaart kun je grote bedragen betalen. Op de deur van de winkel zitten vaak stickers die aangeven met welke creditcards je kunt betalen.

- Vragen 1.20**
- Waarvoor gebruik je een chipknip? Schrijf de juiste zin over.
    - Om bedragen mee te betalen die je anders met kleingeld zou betalen.
    - Om bedragen boven de € 20,- mee te betalen.
  - Wat zijn de voordelen van een pinpas en een chipknip voor de klant?
  - Wat is het voordeel van pinnen voor de winkelier?
  - Wat is een nadeel van pinnen voor de winkelier?

Bijzondere manieren van betalen

cadeaubon Bijzondere manieren van betalen zijn de cadeaubon, de kortingsbon en de klantenkaart. De *cadeaubon* wordt in winkels verkocht als presentje. Met zo'n bon kun je bijvoorbeeld voor € 25,- bloemen kopen.

kortingsbon De *kortingsbon* staat vaak in advertenties van winkels. Als de klant de bon meeneemt, krijgt hij korting op een bepaald artikel.

klantenkaart In grote winkels kunnen klanten met een *klantenkaart* betalen. Die klantenkaart is een soort creditcard die je alleen in die winkel kunt gebruiken.

Figuur 1.29
De Iris-cheque is een
cadeaubon.

- Vragen 1.21**
- a Wat is waar? Schrijf de goede beweringen over.
- Een cadeaubon heeft altijd een bepaalde waarde. Bijvoorbeeld 10 euro.
  - Met een klantenkaart kun je bij elke winkel in Nederland betalen.
  - Kortingsbonnen worden vaak als cadeautje gegeven.
  - Een klantenkaart is een speciaal soort creditcard.
- b Een klant neemt een kortingsbon mee. Hij krijgt € 2,50 korting op een zak kattenbakvulling van € 7,50. Hoeveel moet hij betalen?

Bezorgen bij de klant

Soms komt de klant niet naar de winkel, maar komt de winkel naar de klant. Sommige winkels bezorgen artikelen bij de klant thuis. Je kunt daarbij denken aan bloemen of kruidenierswaren. Die worden dan in een bestelwagen bij de klant afgeleverd. Vaak is er voor deze artikelen al betaald. Als dat niet zo is, krijgt de klant een rekening.

Figuur 1.30
Veel bloemisten leveren
boeketten aan huis.

- Vragen 1.22**
- a Welke artikelen zijn bij jou wel eens aan de deur afgeleverd?
  - b Van welke bedrijven waren ze afkomstig?
  - c Door wie werden ze afgeleverd (de post, een bezorgdienst, een medewerker van de winkel, et cetera)?

Wat zit er in de verkoopprijs?

Winkeliers willen met de verkoop van artikelen winst maken. Als je geld overhoudt, gaat het immers goed met je zaak.

inkoopprijs

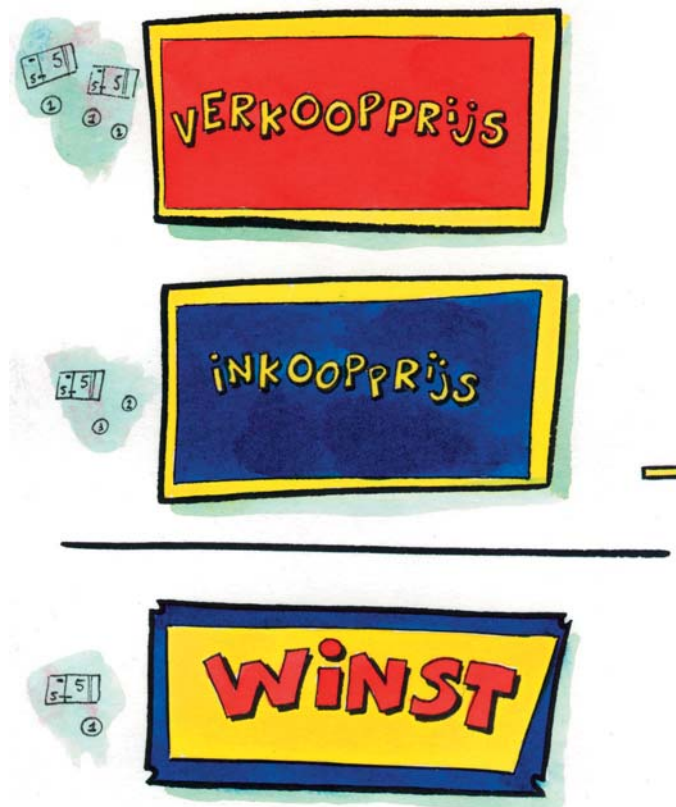
Om te kunnen berekenen of er winst is gemaakt, moet je weten wat de *inkoopprijs* is. Dat is de prijs die de winkelier voor het artikel heeft betaald toen hij het inkocht. Dan moet je ook weten voor welke prijs het artikel verkocht is. Dit is de *verkoopprijs*. Het verschil tussen de verkoopprijs en de inkoopprijs is de winst. Het bedrag dat bovenop de inkoopprijs komt, heet officieel *winstopslag*.

verkoopprijs

winstopslag

Figuur 1.31
Zo bereken je de winst.

Die winst kan de winkelier niet zomaar in zijn zak steken. Hij moet er allerlei kosten van betalen. Zo kan de winstopslag bestaan uit personeelskosten, vervoerskosten, stroomkosten en huur. Een winkelier rondt de verkoopprijs vaak af. Soms doet hij dit om er een handig van bedrag van te maken. Dan wordt € 2,67 afgerond op € 2,65. Soms doet hij het ook om een artikel iets goedkoper te laten lijken dan het is. € 49,75 lijkt veel minder dan € 50,-. In de winkel betaal je als klant BTW. Dat is een belasting van de overheid van 6 of 19%. De BTW is berekend in de verkoopprijs.

Vragen 1.23

- Welke prijs betalen ze: de inkoopprijs of de verkoopprijs?
  - Lia bestelt voor haar winkel twintig paardenroskammen bij de groothandel.
  - Bilal koopt in het tuincentrum viooltjes voor in de tuin.
- Hoe bereken je de winst?
- Filippa koopt zakjes pompoenzaad in voor € 2,25 per stuk. Ze verkoopt ze voor € 2,75 per stuk. Wat is Filippa's winst per zakje?

1.5 De winkel van hoog tot laag

In een winkel werk je meestal niet alleen. Je hebt een chef en collega's. Met hen werk je samen binnen een bedrijf, een onderneming. Bijvoorbeeld een BV of een VOF.

Leidinggevende en uitvoerende beroepen

Iedereen heeft in de winkel zijn eigen taken. Een vakkenvuller vult de vakken bij. Een verkoper rekent af en geeft de klanten informatie. De taken die je uit moet voeren, vormen samen je beroep. In de winkel zijn er verschillende beroepen. In het schema zie je er een overzicht van.

Figuur 1.32
Beroepen binnen het winkelbedrijf

leidinggevende
beroepen
uitvoerende beroepen

De beroepen die bovenaan staan, zijn *leidinggevende beroepen*. De filiaalbeheerder en de bedrijfsleider geven leiding aan andere mensen. Dit zijn mensen met *uitvoerende beroepen*. De winkelassistent en de verkoopmedewerker voeren de taken uit die de filiaalbeheerder of de bedrijfsleider hen opgeven.

Vragen 1.24

- Noem een voorbeeld van een uitvoerend beroep.
- Noem een voorbeeld van een leidinggevend beroep.

De winkelassistent

De winkelassistent voert de eenvoudigste taken uit. Hij houdt de winkel schoon, zet de artikelen op hun plaats en prijst de artikelen. Ook hangt hij reclamemateriaal op en staat hij soms achter de kassa

De bedrijfsleider vertelt de winklassistent wat hij moet doen. Winklassistenten vind je vaak in grotere winkels.

Figuur 1.33
Een taak van de
winklassistent

De verkoopmedewerker

De verkoopmedewerker heeft voor een deel dezelfde taken als de winklassistent. Maar hij werkt zelfstandiger en heeft veel contact met de klanten. De verkoopmedewerker staat achter de kassa en geeft klanten informatie over artikelen. De bedrijfsleider vertelt de verkoopmedewerker wat hij moet doen. Verkoopmedewerkers vind je in elke winkel.

Vragen 1.25

- a Wat is het belangrijkste verschil tussen een winklassistent en een verkoopmedewerker?
- b Welk beroep hebben Karim en Nina, denk je?
  - Karim rekt achter de kassa het zaigoed af dat een klant heeft gekocht. De klant vraagt of de gewassen winterhard zijn en Karim geeft advies.
  - Nina heeft de gangpaden van de winkel gedweild. Daarna vraagt Miriam, haar baas, of ze een tijdje achter de kassa wil staan. Een klant vraagt of de winkel ook een milieuvriendelijk middel tegen bladluis verkoopt. Nina verwijst haar door naar Miriam.

De bedrijfsleider en de filiaalbeheerder

Elke winkel heeft een 'chef': iemand die ervoor zorgt dat alles op rolletjes loopt. In zelfstandige winkels is dit meestal de eigenaar van de winkel. De eigenaar is dan de *bedrijfsleider*. Er zijn ook winkels die eigendom zijn van een groot bedrijf, bijvoorbeeld de HEMA of Toys 'R Us. De bedrijfsleider is dan in dienst van dat grote bedrijf. Je noemt de bedrijfsleider dan ook wel *filiaalbeheerder*.

bedrijfsleider

filiaalbeheerder

Figuur 1.34
De bedrijfsleider werkt
nieuw personeel in.

De bedrijfsleider heeft veel taken. Hij verdeelt niet alleen het werk, maar houdt ook in de gaten of het goed uitgevoerd wordt. De bedrijfsleider heeft vaak met klanten te maken. Hij handelt klachten af en voert soms verkoopgesprekken. Daarnaast werkt de bedrijfsleider nieuw personeel in, doet hij bestellingen en plant hij promotieacties. Ook verzorgt hij soms de administratie van de winkel.

Vragen 1.26

- Stijn is filiaalleider. Helga is bedrijfsleider. Bij welk bedrijf werken ze? Kies uit V&D en Bloemenhoek De Kleine Kern.
- Waarom denk je dat?
- Maak een rooster voor Helga. Bedenk drie taken van de 'chef' voor de volgende tijden:
8.30 - 9.00 uur, 9.00 - 10.30 uur en 10.30 - 12.30 uur.

Ondernemingsvormen

onderneming

Een bedrijf wordt ook wel een *onderneming* genoemd. Je hebt allerlei soorten ondernemingen. Voorbeelden zijn een zuivelbedrijf, een groenteboer en een kapperszaak. Er zijn ook verschillende ondernemingsvormen. De ondernemingsvorm bepaalt hoe een bedrijf wordt geleid, wie er aansprakelijk is voor schulden en van wie het bedrijf eigendom is.

De belangrijkste ondernemingsvormen zijn: de eenmanszaak, de VOF, de BV, de NV en de coöperatie.

Figuur 1.35
Dit bedrijf is een BV.

- Vragen 1.27**
- a Wat bepaalt de ondernemingsvorm?
- Hoe een bedrijf wordt geleid.
  - Welk personeel er wordt aangenomen.
  - Waar het bedrijf gevestigd wordt.
  - Hoeveel schulden een bedrijf mag maken.
  - Wie de schulden betaalt.
  - Van wie het bedrijf is.

De eenmanszaak

Bij een eenmanszaak is er één eigenaar. Bij zo'n bedrijf kunnen meerdere mensen werken, maar er is er maar één de baas. De eigenaar heeft de leiding: hij neemt alle beslissingen. De eigenaar heeft zijn winkel meestal zelf betaald. Hij heeft het pand, de inrichting en de artikelen gekocht van zijn eigen geld. De winst die hij maakt, mag hij zelf houden. Het nadeel is dat hij ook alle schulden zelf moet betalen. Als hij dat niet kan, raakt hij het geld dat hij in zijn zaak gestoken heeft kwijt. En soms ook zijn huis en zijn eigen spaargeld!

Figuur 1.36
Kleine winkels zijn vaak
eenmanszaken.

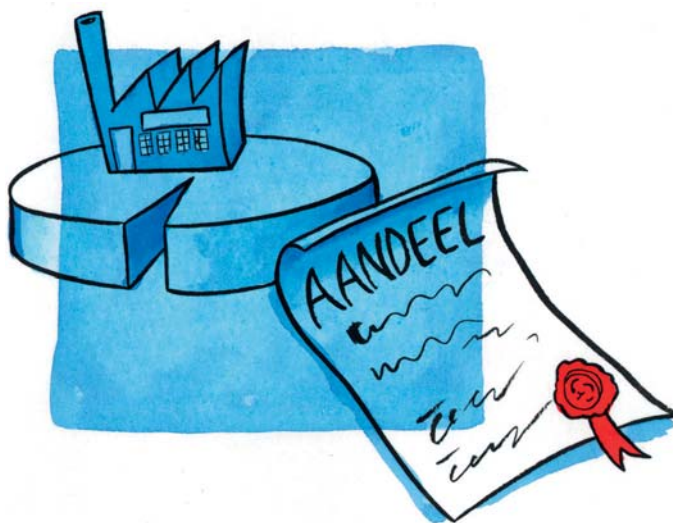
De vennootschap onder firma

VOF De afkorting voor deze ondernemingsvorm is *VOF*. Bij een *VOF* zijn er twee of meer eigenaren. Zij nemen samen de beslissingen. Ze zijn ook samen persoonlijk aansprakelijk voor schulden. De eigenaren verdelen de winst onder elkaar. Om goed te kunnen samenwerken, moeten ze wel afspraken maken. Bijvoorbeeld over de taakverdeling en de verdeling van de winst. De eigenaren van een *VOF* laten die afspraken vaak door een notaris op papier zetten. *VOF*'s zijn meestal groter dan eenmanszaken. Er is meer te doen, dus is het ook handig dat de taken over meerdere eigenaren verdeeld worden.

De besloten vennootschap

BV Een besloten vennootschap wordt vaak *BV* genoemd. Bij deze ondernemingsvorm hebben de eigenaren een of meer directeuren benoemd. Die hebben de leiding. De eigenaren hebben geld gestoken in de *BV*. Ze bezitten allemaal een stukje van het bedrijf: een *aandeel*. Al het geld dat er verdiend wordt, is voor de *BV*, voor het bedrijf. Hiervan worden onder andere de directeuren en de werknemers betaald. De winst wordt verdeeld onder de eigenaren. Iedereen die een *aandeel* in de *BV* heeft, krijgt een deel van de winst. Als een *BV* schulden heeft, hoeft dat geen ramp te zijn. De eigenaars kunnen alleen het geld kwijtraken dat ze hebben uitgegeven aan de aandelen. Ze zijn niet als persoon aansprakelijk, maar als bedrijfsvoerder. *BV*'s zijn meestal grotere bedrijven.

Figuur 1.37
Aandelen: met geld
koop je een stukje van
het bedrijf.

De naamloze vennootschap

NV De naamloze vennootschap (NV) lijkt heel erg op de BV. Bij een NV zijn er echter veel meer aandeelhouders. De aandelen zijn geen eigendom van een beperkt aantal eigenaars, maar worden verhandeld op de aandelenbeurs. Iedereen die dat wil, kan ze kopen. Een NV kan dus honderden eigenaars hebben. NV's zijn vaak grote, internationale bedrijven, zoals Philips, Shell en Heineken. Als het bedrijf schulden heeft, wordt het aandeel minder waard. De bezitters van de aandelen zijn dus eigenlijk aansprakelijk bij schulden.

De coöperatie

COÖP De coöperatie (COÖP) is een soort vereniging, waar je lid van kunt worden. Alle leden betalen inleggeld. Daardoor worden ze mede-eigenaar van de coöperatie. Op een ledenvergadering kiezen de leden een bestuur of directie. Die gaat de coöperatie leiden. De winst van de coöperatie wordt opzij gezet of verdeeld onder de leden. Als de coöperatie schulden heeft, moeten de leden die schulden soms betalen. Maar soms ook niet. Dat hangt af van de afspraken die de coöperatie hierover heeft gemaakt. Het doel van een coöperatie is door samenwerking kosten te besparen. Als je met veel mensen samenwerkt, kun je goedkoper werken. Veel grote 'groene' bedrijven zijn coöperaties. Zoals groothandels, winkelketens (Boerenbond en Welkoop) en zuivelbedrijven (Coberco). De Rabobank, die vroeger een bank voor boeren was, is ook een coöperatie.

Figuur 1.38
Melkveebedrijven zijn vaak aangesloten bij een coöperatie.

Het franchisebedrijf

Veel groene bedrijven zijn franchisebedrijven. Een franchiseketen lijkt op een coöperatie. Maar de bedrijven maken alleen gebruik van een gezamenlijke naam en uitstraling en/of een gezamenlijk inkoop- of verkoopkanaal. Het bedrijf zelf kan een eenmanszaak zijn of een BV. Tuincentra als Europatuin zijn voorbeelden van franchisebedrijven. Alle vestigingen hebben hetzelfde logo en ongeveer dezelfde inrichting. Ze kopen ook allemaal in bij dezelfde groothandels.

Vragen 1.28 a Neem het schema over en vul het dan verder in. Je mag het op kladpapier of op de computer maken.

Onder-nemings-vorm	Eigenaar	Leiding	Verantwoor-ding voor schulden	Soort bedrijf
Eenmanszaak				Kleinere bedrijven
VOF		Eigenaars		
BV	Meerdere personen (aandeelhouders)			

Onder-nemings-vorm	Eigenaar	Leiding	Verantwoor-ding voor schulden	Soort bedrijf
NV			Bezitters van de aandelen	
Coöperatie		Bestuur / directie		

- b Noem een voordeel en een nadeel van een eenmanszaak.
- c Beschrijf in je eigen woorden wat een aandeel is.
- d Waarom werken veel groene bedrijven samen in een coöperatie?

1.6 (Zelf)verzekerd aan het werk!

Binnen een winkel kan wel eens wat mis gaan. Een medewerker stoot een stelling om. Er ontstaat een brandje in het magazijn. Een klant glijdt uit op een gladde vloer. Op zo'n moment is het goed dat de winkel een verzekering heeft afgesloten!

Verzekeren

verzekeringsmaat-schappij

Door een ongeluk kan er veel schade ontstaan. Als een winkelier die schade zelf moet betalen, kan hij failliet gaan. Vandaar dat winkels en andere bedrijven zich verzekeren. Dit doen ze bij een *verzekeringsmaatschappij*. Dit is een bedrijf dat verzekeringen 'verkoopt'. Je kunt daar kiezen uit heel veel verschillende verzekeringen. Zoals een ongevallenverzekering of een brandverzekering.

verzekeringpolis

Samen met een verzekeringsagent van de verzekeringsmaatschappij kiest de winkelier de verzekeringen die bij zijn bedrijf passen. Hij krijgt dan een *verzekeringpolis*. Daarin staat onder andere welke schade de verzekering vergoedt. Als er schade is, vult de winkelier een formulier in. Dat formulier stuurt hij naar de verzekeringsmaatschappij. Soms komt er ook nog iemand van de verzekering de schade opnemen.

Figuur 1.39 Een verzekeringspolis

		Maatschappij Voor Zorgverzekering Gouda N.V. Postbus 9 2800 MA Gouda	
		POLISBLAD	
Verzekeringnemer:	Mevrouw A.J.M. Bakker		
	v Huevenstr 51		
	6824 MN ARNHEM		
Relatienummer:	2127069		
Polisnummer:	42.047		
Ingangsdatum:	01-01-2004		
Einddatum:	31-12-2004, met automatische verlenging van telkens 1 jaar		
Netto Premie:	EUR 256,92 per Maand		
Mooz/pooling:	EUR 128,40		
Administratiekosten:	EUR 0,57		
Reden van afgifte:	Nieuwe polis		
Verzekeringsadviseur:	Rimass		
	Hengelosewg 2		
	7021 ZT ZELHEM		
Verzekering		Maandpremie	
Zorg	Zorg Advies Optimaal	EUR 256,92	
Algemene voorwaarden:	ZAPOP		
	Eigen risico: EUR 125,00		
Bijzondere voorwaarden:	Geen		
deelnemer(s):	Mevrouw A.J.M. Bakker		
	23-02-1971		
	Relatienummer 21270698, vrouw		
	Bijzondere voorwaarden: Geen		
	De heer L. Verbaal		
	12-11-1999		
	Relatienummer 21334558, man		
	Bijzondere voorwaarden: Geen		

Vragen 1.29 a **Waarom moeten bedrijven zich verzekeren?**

WA-verzekering

Soms veroorzaakt een medewerker van een winkel schade. Daarom sluiten winkeliers een wettelijke aansprakelijkheidsverzekering af: een WA-verzekering. Deze verzekering vergoedt de schade. Als je op je werk schade veroorzaakt, meld je dit aan je baas. Die regelt de zaken dan verder met de verzekering.

Figuur 1.40
De WA-verzekering
vergoedt de schade die
werknemers
veroorzaken.

- Vragen 1.30**
- Welke schade vergoedt een WA-verzekering?
  - Kies uit de volgende situaties wanneer de WA-verzekering van de winkel de schade betaalt.
    - Verkoopassistent Raoul breekt bij het schoonmaken een ruit.
    - Op oudejaarsavond wordt een ruit van de winkel ingegooid door jongeren.
    - Een verkeerd opgestapelde toren blikjes stort in bovenop een reclamedisplay.
    - Een klant stoot een stapel blikjes om en veroorzaakt schade.
  - Wat doe je als je op je werk schade veroorzaakt?

Personeel verzekeren

bedrijfsongevallen- verzekering

Vrijwel alle winkeliers hebben personeel in dienst. Ook daar sluiten ze verzekeringen voor af. Een personeelslid kan soms blijvend letsel aan een ongeluk overhouden. Daardoor kan hij minder of soms helemaal niet meer werken. Hij krijgt dan een uitkering van de overheid, maar sommige winkeliers doen iets extra's. Ze sluiten een *bedrijfsongevallenverzekering* af voor hun personeel. Het personeelslid krijgt dan bij een ongeval een geldbedrag uitgekeerd. Als een personeelslid bij een ernstig ongeval overlijdt, krijgt de familie dat bedrag.

Verzekeraars moedigen bedrijven aan veilig en gezond te werken. Zo kunnen er ongelukken voorkomen worden. Vaak kijken de verzekeraars samen met de eigenaar van het bedrijf welke gevaren er zijn en wat eraan gedaan kan worden.

Figuur 1.41
Losliggende snoeren
zijn een
veiligheidsrisico.

- Vragen 1.31**
- a Zijn deze beweringen waar of niet waar?
    - 1 Als het bedrijf waar je werkt geen personeelsverzekering heeft afgesloten, heb je bij arbeidsongeschiktheid geen inkomen meer.
    - 2 Verzekeraars helpen bedrijven om ongelukken te voorkomen.

Het bedrijf verzekeren

Door een ongeluk kan er ook schade ontstaan aan het bedrijf zelf of aan de spullen die in het bedrijf staan. De meeste bedrijven hebben een uitgebreide *gevaarverzekering*. Deze verzekering vergoedt schade die is ontstaan door brand, storm, ontploffing, inbraak, vernieling en wateroverlast. Sommige bedrijven nemen het zekere voor het onzekere. Ze verzekeren zich ook tegen andere schade die het gevolg is van een ongeluk. Bijvoorbeeld verlies van inkomsten, omdat de winkel door het ongeluk een tijd dicht is.

Figuur 1.42
Door brand kan grote schade ontstaan.

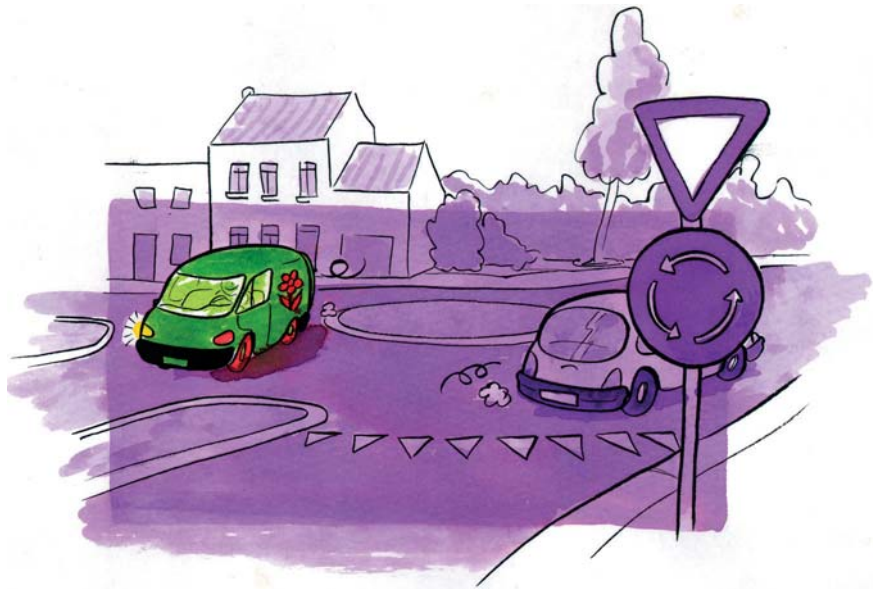
In winkels staan vaak dure apparaten zoals kassa's en computers. Als daar schade aan ontstaat, kost dat veel geld. Vandaar dat een winkelier deze apparaten apart kan verzekeren. Er is één ding waar winkeliers zich helaas niet tegen kunnen verzekeren: winkeldiefstal. Als iemand stiekem voor € 50,- aan artikelen in zijn zak stopt, krijg je die schade niet vergoed.

- Vragen 1.32**
- a Welke schade wordt door een gevarenverzekering vergoed?
  - b Tuincentrum Groei en Bloei heeft een gevarenverzekering afgesloten. Door een stroomstoring kan er een tijdje niks verkocht worden. Vergoedt de verzekering de schade?
  - c Waarom vergoedt de verzekering deze schade wel of niet?

Verzekeren tegen schade tijdens vervoer

Winkels die bij klanten thuisbezorgen, hebben een bedrijfswagen. Ook de bedrijfswagen moet je verzekeren. In het verkeer gebeuren namelijk nogal wat ongelukken. Sommige verzekeraars zorgen bij een ongeluk voor vervangend vervoer. Je krijgt dan tijdelijk een auto te leen. Veilig rijden wordt door de verzekeraars beloond. Je betaalt dan minder premie. Dit heet no-claimkorting.

Figuur 1.43
Als je zonder schade rijdt met de bedrijfswagen wordt dat beloond met een no-claimkorting.

Ook de goederen die vervoerd worden, kunnen worden verzekerd. Dit gebeurt meestal bij goederen die over een grote afstand vervoerd moeten worden. Het risico dat er iets gebeurt, is bij een grotere afstand groter.

- Vragen 1.33**
- a Kwekerij Tulips International vervoert tulpen per vrachtwagen naar Oostenrijk. Geef de kwekerij advies. Wat moeten ze allemaal verzekeren?
  - b Wanneer krijg je no-claimkorting?

1.7 Afsluiting

Handel

Handel is het ruilen van goederen of diensten tegen geld.

Er is groothandel en detailhandel.

Handel heeft een overbruggingsfunctie. Er wordt bij handel plaats, tijd, hoeveelheid en kennis overbrugd.

Marketing

De winkelformule is een manier om de klanten van jouw doelgroep naar je winkel te lokken.

De winkelier stemt zijn winkelformule op zijn doelgroep af met behulp van de marketingmix.

De marketingmix bestaat uit de zes P's: product, presentatie, promotie, personeel, prijs en plaats.

Winkeliers werken samen in brancheorganisaties.

Inkopen

Op een voorraadkaart houd je bij hoeveel artikelen er zijn.

Met een bestelformulier bestel je artikelen om de voorraad aan te vullen.

Als de artikelen geleverd worden, controleer je ze zorgvuldig met behulp van de pakbon.

Verkopen

Op bijna elk artikel staat een barcode. Deze kun je lezen met een scanner.

Op de kassabon staat onder andere informatie over de gekochte artikelen.

Bij geld teruggeven kun je gebruikmaken van de doortelmethode.

Klanten kunnen elektronisch betalen met pinpas en chipknip.

Het verschil tussen de inkoopprijs en de verkoopprijs is de winst.

De winkel van hoog tot laag

Binnen een winkel zijn leidinggevende en uitvoerende beroepen.

Leidinggevende beroepen zijn bedrijfsleider en filiaalbeheerder.

Uitvoerende beroepen zijn winkelassistent en verkoopmedewerker.

Er zijn verschillende ondernemingsvormen: de eenmanszaak, de VOF, de BV, de NV en de coöperatie.

Verzekeringen

Winkels en andere bedrijven verzekeren zich tegen schade.

Een WA-verzekering keert geld uit als een werknemer schade veroorzaakt.

Bedrijven verzekeren hun personeel tegen bedrijfsongevallen.

De meeste bedrijven hebben een gevarenverzekering die onder andere brand- en inbraakschade vergoedt.

Ook vervoerde goederen en bedrijfswagens kunnen verzekerd worden.

2

De overheid

De overheid is onmisbaar! Maar wat doe ze eigenlijk allemaal? Nou, bijvoorbeeld wetten maken en zorgen dat iedereen zich daaraan houdt. En zorgen voor voorzieningen waar iedereen gebruik van kan maken, zoals scholen en ziekenhuizen. Er zijn ontzettend veel banen bij de overheid. Denk maar aan onderwijzer, politieagent, zwemleraar, sporthalbeheerder en baliemedewerker op het gemeentehuis.

Figuur 2.1

2.1 De overheid: onmisbaar!

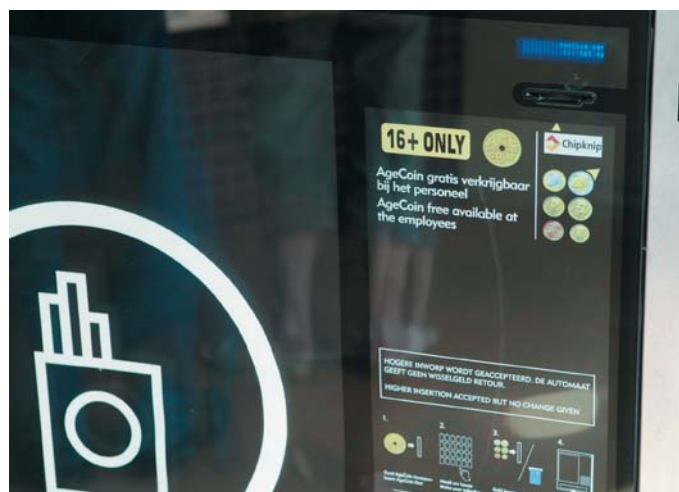
Wie zorgt ervoor dat je kunt kamperen bij de boer? Dat er van dat klokhuis dat je in de GFT-bak gooit compost gemaakt wordt? Dat je ook geld krijgt als je niet werkt? Bij al deze dingen speelt de overheid een grote rol. Soms door geld te geven, soms door duidelijke regels en wetten in te stellen. De overheid heeft een heleboel belangrijke taken.

Taken van de overheid: bescherming en controle

Als mensen in een land op een prettige manier met elkaar willen leven, moeten ze afspraken maken. Daarom maakt de overheid regels waaraan iedereen zich moet houden. Die overheidsregels noem je *wetten*. Er zijn allerlei soorten wetten. Bijvoorbeeld dat je pas alcohol mag kopen als je zestien bent en dat je belasting moet betalen.

In Nederland maakt de overheid die wetten. De overheid zorgt ervoor dat iedereen zich aan die wetten houdt. Mensen als politieagenten, belasting- en milieu-inspecteurs controleren dit. Dit zijn ambtenaren: werknemers in dienst van de overheid.

Figuur 2.2
De overheid probeert roken door jongeren tegen te gaan.

Taken van de overheid: collectieve voorzieningen

Het belastinggeld dat je betaalt, besteedt de overheid voor een deel aan collectieve voorzieningen. Dit zijn voorzieningen waar iedereen gebruik van kan maken. Voorbeelden van zulke voorzieningen zijn scholen, ziekenhuizen, bibliotheken en openbaar vervoer.

- Vragen 2.1**
- a Omschrijf in je eigen woorden wat wetten zijn.
  - b Wie maakt de wetten?
  - c Wie zorgt ervoor dat je aan die wetten houdt?

- d Hoe zou Nederland er volgens jou uitzien als er geen wetten waren?
- e Noem drie voorbeelden van collectieve voorzieningen.

De landelijke overheid

kabinet
ministers

Iedere vier jaar wordt in Nederland de landelijke overheid gekozen. Iedereen die ouder is dan achttien jaar mag dan stemmen op een politieke partij. De partijen met de meeste stemmen vormen het *kabinet*. Het kabinet bestaat uit *ministers*. Die ministers hebben allemaal een eigen taak. Zo is er een minister voor landbouw en een minister voor onderwijs. Aan het hoofd van het kabinet staat de minister-president.

Het kabinet heeft verschillende taken. De ministers bedenken bijvoorbeeld wetten en zorgen ervoor dat ze uitgevoerd worden. Ook moet het kabinet beslissen hoe het geld wordt verdeeld dat de overheid met de belastingen binnenhaalt. De maatregelen die de landelijke overheid neemt, zijn geldig in heel Nederland.

Tweede Kamer

De *Tweede Kamer* controleert of het kabinet zijn werk wel goed doet. De kamerleden stemmen over de wetten die de ministers bedenken. Ze kunnen die wetten aannemen of afkeuren. Ook kunnen ze een wetswijziging voorstellen.

Eerste Kamer

Een wet die door de Tweede Kamer is goedgekeurd, wordt ook nog aan de *Eerste Kamer* voorgelegd. Soms wordt zo'n wet dan nog afgekeurd. De Eerste en de Tweede Kamer samen noem je het *parlement*. De leden van de Tweede Kamer worden bij de verkiezingen gekozen. De leden van de Eerste Kamer worden gekozen door de Provinciale Staten.

Figuur 2.3

Het Binnenhof is de zetel van de Nederlandse overheid.
(Bron: Stephen Boks)

Vragen 2.2 a Zoek de goede omschrijving bij de begrippen.

Figuur 2.4

Begrip	Omschrijving
A Kabinet	1 Politici die controleren of het kabinet zijn werk goed doet
B Tweede Kamer	2 Politici die wetten goedkeuren of afkeuren
C Eerste Kamer	3 De Eerste en de Tweede Kamer bij elkaar
D Parlement	4 Iemand die lid is van het kabinet
E Minister	5 Alle ministers bij elkaar
F Minister-president	6 Hoofd van het kabinet

- b De VVD en de PvdA zijn politieke partijen. Noem nog twee voorbeelden van politieke partijen.
- c Welke taken heeft het kabinet?
- d Elke vier jaar krijgt Nederland een nieuw kabinet. Hoe gaat dat in zijn werk?

De Europese overheid

Niet alle besluiten worden door de Nederlandse regering genomen. Nederland is lid van de Europese Unie (EU). De EU is een groep Europese landen die op allerlei manieren met elkaar samenwerken. Onder meer op het gebied van milieu en misdadbestrijding. Meer dan de helft van de wetten die in Nederland gelden, zijn opgesteld door de EU.

Figuur 2.5
De vlag van de Europese Unie

De provinciale overheid

Flevoland, Zuid-Holland, Limburg: elke provincie van Nederland heeft een eigen overheid. Die provinciale overheid bestaat uit het college van *Gedeputeerde Staten* (GS) en de *Provinciale Staten*. Gedeputeerde Staten kun je vergelijken met een kabinet. De GS kan geen wetten opstellen, maar wel regels die binnen de eigen provincie gelden. Aan het hoofd van GS staat de Commissaris van de Koningin.

Gedeputeerde Staten
Provinciale Staten

De Provinciale Staten zijn een soort Tweede Kamer van de provincie. Provinciale Staten controleert de besluiten van GS. De leden van de Provinciale Staten worden iedere vier jaar gekozen door de mensen die in de provincie wonen.

Figuur 2.6

De provinciale overheid bepaalt onder andere waar kassen komen te staan.

De gemeentelijke overheid

Een gemeente is een stad of enkele steden of dorpen samen die bestuurd worden door een college van burgemeester en wethouders. Je noemt dat ook wel *B en W*. De wethouders hebben allemaal een eigen taak, net als ministers. B en W stelt regels op die gelden binnen de gemeente. Die regels worden gecontroleerd door de *gemeenteraad*. De leden van de gemeenteraad worden elke vier jaar gekozen door de inwoners van de gemeente.

B en W

gemeenteraad

Vragen 2.3

- a Europa heeft ook een overheid: de EU. Is de EU een belangrijke overheid?
- b Waarom is de EU wel of geen belangrijke overheid? Noem een reden.
- c Wat zijn taken van de provinciale overheid? Schrijf die over.
  - Regels opstellen voor kampeerboerderijen in de provincie.
  - Bepalen welke landbouwbestrijdingsmiddelen er in Nederland gebruikt mogen worden.
  - Beslissen waar binnen de provincie een natuurgebied komt.
  - Een plan opstellen voor meer biologische landbouw binnen de gemeente.

- d Welke woorden ontbreken?
  - De gemeentelijke overheid bestaat uit ... en ...
  - B en W bestaat uit ... en de wethouders.
  - De wethouders hebben ongeveer dezelfde taken als ... op landelijk niveau.
- e De gemeente Overveen wil huizen bouwen op landbouwgrond. Wethouder Dohmen heeft daarvoor een plan opgesteld. Wie beslist of dit plan wordt uitgevoerd?
  - wethouder Dohmen;
  - B en W;
  - de gemeenteraad;
  - de inwoners van Overveen.

2.2 Een inkomen, wat er ook gebeurt

Soms kan een werknemer voor kortere of langere tijd niet werken. Vroeger was het zo dat je dan ook geen inkomen had. Nu zorgt de overheid ervoor dat je toch een inkomen hebt.

Sociaal minimum en bestaansminimum

Nederland is een verzorgingsstaat. Dat houdt onder meer in dat niemand hier minder geld krijgt dan het sociaal minimum. Het sociaal minimum is het bedrag dat je minimaal nodig hebt om rond te kunnen komen. Naast eten en kleren, kun je er zaken als schoolgeld en meubels van betalen. Het bestaansminimum is het bedrag dat je minimaal nodig hebt om in leven te blijven. Volgens de Wereldbank is het bestaansminimum 1 dollar (= ongeveer 1 euro) per dag.

Figuur 2.7
In de Derde Wereld mag je blij zijn als je het bestaansminimum haalt.

- Vragen 2.4**
- a Leg het verschil uit tussen het sociaal minimum en het bestaansminimum.
  - b Stel je voor dat je moet rondkomen van 1 euro per dag. Hoe zou jij dat doen?

Werknemersverzekeringen

Werknemersverzekeringen zijn verzekeringen voor mensen die bij een baas werken. Ze betalen elke maand *premie*. Die premie is een bepaald bedrag dat van hun brutoloon wordt afgetrokken. Als ze dan ziek of werkloos worden, is er genoeg geld om hen een uitkering te geven. Je hebt alleen recht op een uitkering als je 'wit' werkt. Zwartwerkers krijgen geen geld uitgekeerd.

WW-uitkering Als je werkloos wordt, krijg je een *WW-uitkering*. WW staat voor werkloosheidswet. Je krijgt deze uitkering alleen als je werkloos wordt zonder dat het jouw schuld is. Als je zelf ontslag neemt, krijg je geen uitkering. De overheid wil dat mensen zo kort mogelijk in de WW zitten. Daarom is de uitkering laag en wordt er van je verwacht dat je snel een andere baan zoekt.

Figuur 2.8

Als werknemer ben je automatisch verzekerd voor bepaalde dingen.

Ziekenfondswet

Als je als werknemer ziektekosten maakt, worden die door de *Ziekenfondswet* (ZFW) vergoed. Het hangt van de hoogte van je salaris af of je via het ziekenfonds verzekerd bent of particulier verzekerd bent.

WAO-uitkering

Soms kan een werknemer door een ongeluk of ziekte minder of helemaal niet meer werken. Hij ontvangt dan een *WAO-uitkering*. Dit is geregeld in de *Wet op de Arbeidsongeschiktheid*. Een keuringsarts bepaalt voor hoeveel procent iemand arbeidsongeschikt is. Daar hangt de hoogte van de uitkering van af.

Ziektewet Als je als werknemer door ziekte tijdelijk niet kunt werken, kom je in de *Ziektewet* (ZW). Die heeft nu officieel: Wet Uitbreiding Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte (WUBLZ). Je werkgever betaalt dan je loon door bij ziekte. De Ziektewet is dus geen verzekering van de overheid.

- Vragen 2.5**
- a Wat is een werknemersverzekering?
  - b Tuinder Ben Willemsen neemt in de zomer Poolse seizoenskrachten aan voor het werk in de kas. Hij trekt geen premie voor werknemersverzekeringen van hun loon af. Een van de Polen raakt arbeidsongeschikt. Heeft hij recht op een WAO-uitkering?
  - c Leg uit waarom wel of niet.
  - d Wanneer krijg je een WW-uitkering?

Volksverzekeringen

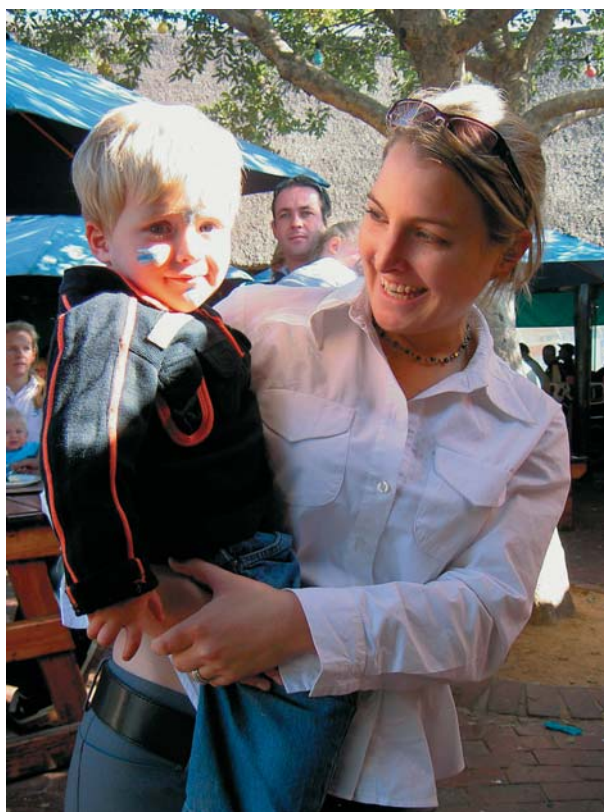
Volksverzekeringen zijn verzekeringen voor iedereen. Je hoeft er geen baan voor te hebben. Je betaalt er wel premie voor.

AOW-uitkering Vanaf je vijftenzestigste ontvang je een *AOW-uitkering*. Dat is zo geregeld in de Algemene Ouderdomswet. AOW is een uitkering voor 65-plussers die meestal niet meer werken. De AOW wordt betaald door de mensen die nu werken.

AWBZ Van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (*AWBZ*) kunnen mensen met hoge ziektekosten gebruikmaken. Iemand die vaak ziek is, kost een verzekeringsmaatschappij erg veel geld. De verzekering wil dan soms niet meer uitbetalen. De ziektekosten worden dan in bepaalde gevallen betaald door de *AWBZ*.

AKW Voor mensen met kinderen is er de Algemene Kinderbijslagwet (*AKW*). Omdat kinderen veel geld kosten, krijg je van de overheid per kind een bepaald bedrag.

Figuur 2.9
Ouders met kinderen
krijgen kinderbijslag.

Als je partner overlijdt, kan het zijn dat je problemen krijgt. Bijvoorbeeld omdat er nu minder geld binnenkomt. In dat geval kun je een beroep doen op de ANW: de Algemene Nabestaandenwet. Je krijgt als nabestaande een uitkering.

bijstand

Bijstand

Wie geen baan heeft en geen uitkering via de werknemersverzekeringen kan krijgen, kan bijstand ontvangen. Als je deze uitkering wilt ontvangen, moet je aan veel eisen voldoen. Je moet er bijvoorbeeld alles aan doen om zo snel mogelijk weer in je eigen levensonderhoud te voorzien. De kosten van bijstandsuitkeringen worden uit de belastingpot betaald. Je betaalt er geen premie voor.

Figuur 2.10
De overheid wil dat mensen in de bijstand, zo snel mogelijk hun eigen geld gaan verdienen. Ze moeten daarom solliciteren.

- Vragen 2.6**
- a Wat zijn volksverzekeringen?
  - b Paul is nierpatiënt. Hij moet vaak naar het ziekenhuis en kan daardoor geen hele week werken. Drie dagen in de week zorgt hij voor zijn dochtertje Kim. Van welke volksverzekeringen krijgt hij geld?
  - c Voor wie is de bijstand bedoeld?

2.3 Belasting betalen: niet leuk, wel nodig

Iedereen die werkt, betaalt belasting. Niet leuk, want je moet een flink deel van je loon afdragen. Maar wist je dat er zonder belasting geen wegen zijn, geen zorg in het ziekenhuis en geen onderwijs zouden zijn?

Belasting betalen: waarom?

collectieve
voorzieningen

De overheid zorgt voor een heleboel *collectieve voorzieningen*. Dit zijn goederen en diensten waarvan iedereen gebruik kan maken. Bijvoorbeeld openbaar vervoer, politie, snelwegen, ziekenhuizen en scholen. Voor die collectieve voorzieningen heeft de overheid geld nodig. Dat geld komt voor een groot deel uit de belasting die

Nederlandse burgers en bedrijven betalen. Ook voor de bijstand wordt belastinggeld gebruikt.

Het betalen van belasting is verplicht. Werknemers die zwart werken, betalen geen belasting. Dat is volgens de wet strafbaar. De overheid loopt door zwartwerkers geld mis.

Figuur 2.11

Van belastinggeld wordt onder andere scholing betaald.

(Bron: Christopher Coggburn)

- Vragen 2.7**
- a Van welke collectieve voorzieningen heb jij wel eens gebruikgemaakt?
  - b Waarom moet je belasting betalen?

Loonheffing en inkomensbelasting

Ook over je loon of je uitkering betaal je belasting. Als werknemer wordt er op je loon *loonheffing* ingehouden: loonbelasting en premies voor verzekeringen. Op je loonstrookje kun je precies zien hoeveel je betaalt. Het *brutoloon* is het loon dat je werkgever je betaalt. Daar gaat de loonheffing van af. Wat je overhoudt, is je *nettoloon*. Dat is het loon dat je op je bankrekening krijgt gestort. Verder betaal je de premie volksverzekeringen. Dat zijn verzekeringen waarvan iedereen gebruik kan maken, zoals de AOW. De premie die jij nu betaalt, wordt gebruikt voor mensen die nu AOW krijgen. Ook betaal je premie voor werknemersverzekeringen, zoals de WW. Mocht je werkloos worden, dan krijg je toch een inkomen.

Mensen met een eigen zaak moeten ook belasting betalen over het inkomen uit het bedrijf.

Figuur 2.12
Ook als je een eigen
bedrijf hebt, moet je
belasting betalen.

inkomensbelasting Naast loonheffing is er *inkomensbelasting*. Je kunt naast je loon nog inkomen hebben uit bijvoorbeeld aandelen, huisbezit, rente-inkomsten of een tweede baan.

Vragen 2.8

- Welke premies worden er ingehouden op je loon?
- Noem een voorbeeld van een werknemersverzekering.
- Wat is het verschil tussen inkomensbelasting en loonheffing?

BTW

Bedrijven moeten verschillende soorten belasting betalen. Een voorbeeld daarvan is de Belasting over de Toegevoegde Waarde: de BTW. Je noemt dit ook wel omzetbelasting.

Door de BTW worden goederen en diensten duurder dan ze eigenlijk zouden zijn. Het extra geld gaat naar de overheid.

Je hebt verschillende BTW-tarieven. Voor 'levende artikelen' is het BTW-tarief 6% en voor 'dode artikelen' 19%. Koop je bijvoorbeeld een aquarium, dan betaal je over alle vissen en planten 6% BTW en over het aquarium met toebehoren 19%.

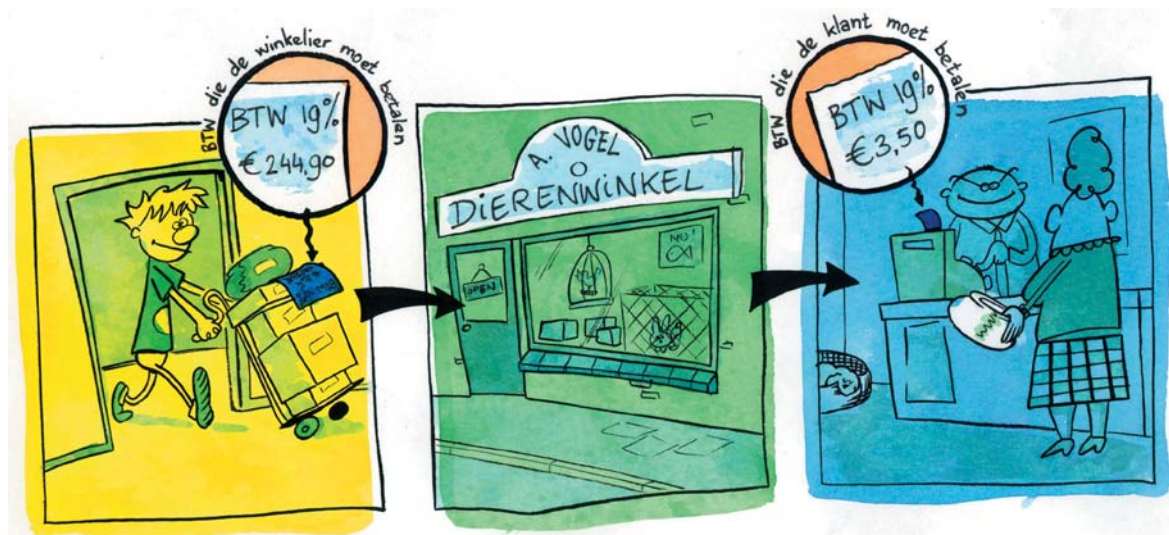
Figuur 2.13
Op deze konijntjes
wordt 6% BTW
geheven.

De BTW die de klant betaalt, moet de ondernemer afdragen aan de overheid. De winkelier betaalt zelf ook BTW, namelijk als hij iets koopt bij de groothandel. Daar is hij namelijk de klant.

De winkelier moet elk kwartaal de BTW van de groothandel en van de klanten opgeven bij de belastingdienst. De winkelier mag de BTW die hij zelf betaald heeft, aftrekken van de BTW die de klant aan hem heeft betaald. Het verschil is het bedrag dat hij aan de belastingdienst moet betalen of het bedrag dat hij terugkrijgt.

Figuur 2.14 De winkelier is een doorgeefluik voor BTW.

- Vragen 2.9**
- Wat is een ander woord voor BTW?
  - Pet's Place verkoopt aan Alice van Duin een zwart dwergkonijntje, een konijnenhok, een baal houtsnippers en een buitenren. Voor welke artikelen moet Alice 19% BTW betalen en voor welke artikelen 6%?
  - Welke beweringen zijn juist?
    - Winkeliers betalen zelf nooit BTW.
    - Winkeliers betalen de BTW rechtstreeks aan de overheid.
    - Winkeliers moeten de BTW die de klant betaalt, afdragen aan de overheid.
    - Als een winkelier iets inkoopt, betaalt hij ook BTW.

Andere belastingen en accijnzen

Naast inkomensbelasting en BTW heft de overheid nog andere belastingen, zoals motorrijtuigenbelasting en hondenbelasting. Ook gemeenten en provincies heffen belastingen.

Soms probeert de overheid er door belastingen voor te zorgen dat mensen hun gedrag veranderen. Zo heft de overheid bijvoorbeeld milieubelasting op gas en elektriciteit. Daardoor hoopt de overheid dat burgers en bedrijven minder energie gaan gebruiken. Dat is goed voor het milieu.

Figuur 2.15

Dit bedrijf zal veel milieubelasting moeten betalen.

Ook door accijnzen probeert de overheid het gedrag van burgers te veranderen. De overheid wil bijvoorbeeld dat mensen niet te veel roken, drinken en autorijden. Daarom maken ze drank, tabak en benzine extra duur. Het geld dat je extra aan de overheid betaalt, noem je *accijns*.

- Vragen 2.10**
- De overheid probeert het gedrag van burgers op verschillende manieren te veranderen. Welke twee manieren ken je nu?
  - Vind jij dit goede manieren? Waarom wel of niet?
  - Welke producten met accijns gebruik jij?

Belastingaangifte doen

jaaropgave

Een keer per jaar moet je belastingaangifte doen. Je vult dan een formulier in dat je opstuurt naar de belastingdienst. De belastingdienst berekent dan hoeveel extra belasting je moet betalen of hoeveel je terugkrijgt. Op het belastingformulier vul je onder andere in hoeveel je dat jaar hebt verdiend en of je spaargeld hebt. Hierbij gebruik je de *jaaropgave* die je krijgt van je werkgever. Op de jaaropgave staan je inkomsten uit werk: brutoloon, loonheffing en extra uitkeringen zoals vakantiegeld.

draagkrachtbeginsel

Hoeveel belasting je moet betalen, hangt af van je inkomen. Verdien je veel geld, dan betaal je ook veel belasting. Verdien je weinig, dan betaal je minder belasting. Verdien je bijvoorbeeld maar € 10.000,- per jaar, dan betaal je € 1.000,- belasting. Verdien je € 20.000,-, dan betaal je meer dan € 2.000,- belasting. Dat is dus twee keer zoveel belasting. Dit 'betalen naar inkomen' heet het *draagkrachtbeginsel*.

Figuur 2.16
Via het T-biljet kun je
belastingaangifte doen.

- Vragen 2.11**
- a Josh zegt: 'Belastingaangifte doen is waardeloos. Je zit uren formulieren in te vullen en dan moet je ook nog altijd geld aan de belastingdienst betalen.' Heeft hij gelijk? Waarom wel of niet?
  - b Wat is het draagkrachtbeginsel?

2.4 Hulp van de vakbond

Soms is het fijn dat je er als werknemer niet alleen voor staat. Bijvoorbeeld als je een conflict met je baas hebt. Of als je samen met anderen vindt dat jullie een hoger loon verdienen. In die gevallen kan de vakbond je helpen. Maar de vakbond doet veel nog meer.

De vakbond

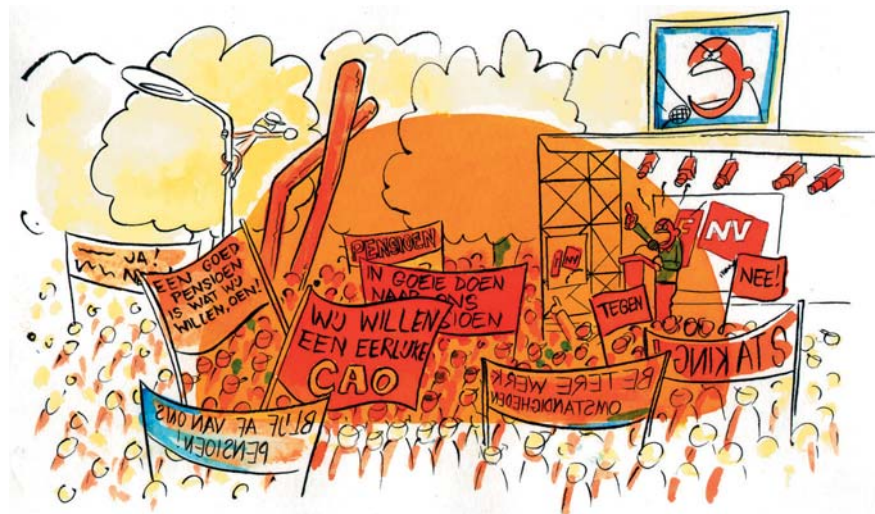
Met een grote groep mensen krijg je sneller iets voor elkaar dan in je eentje. Daarom zijn er vroeger vakbonden opgericht: verenigingen van werknemers met hetzelfde beroep die opkomen voor hun leden. Werknemers wilden hogere lonen. Ook wilden ze onder betere omstandigheden werken. De vakbond hielp hen daarbij. Bijvoorbeeld door stakingen te organiseren of door met de werkgevers te praten.

vakvereniging

Tegenwoordig zijn er een heleboel vakbonden. Vaak zijn ze verenigd in een *vakvereniging*. Het FNV en het CNV zijn de grootste vakverenigingen. Ze hebben leden met heel verschillende beroepen: van striptekenaar tot tuinman. De grote vakverenigingen hebben vaak afdelingen voor leden met hetzelfde beroep, zoals werknemers in de agrarische sector. Die afdelingen zijn de vakbonden.

Je kunt lid worden van een vakbond als je werkt of een uitkering hebt. Als lid heb je bepaalde voordelen. Maar de vakbond zet zich eigenlijk in voor alle werknemers.

Figuur 2.17
Vakbonden organiseren bijeenkomsten en demonstraties.

- Vragen 2.12**
- Omschrijf in je eigen woorden wat een vakbond is.
  - Robert werkt als onderwijzer op een ROC, afdeling Dier. Net als een hoop onderwijzers op christelijke scholen is hij lid van het OCNV, een afdeling van het CNV. Is het OCNV een vakvereniging of een vakbond? Waarom?
  - Kun jij lid worden van een vakbond? Waarom wel of niet?

Goede afspraken maken voor iedereen

De vakbond vindt het belangrijk dat iedereen in Nederland plezierig kan werken voor een goed loon. Om dat te bereiken, maakt de vakbond afspraken met werkgevers. Die afspraken worden vastgelegd in de CAO: de Collectieve Arbeidsovereenkomst.

CAO

Figuur 2.18

In de CAO staan afspraken over dingen als:	
Je salaris	Scholing
Werktijden	Ziekteverzuim
Vakanties	Toeslagen voor overwerk en weekendwerk
Veilig en prettig werken (arbeidsomstandigheden)	Banen voor mensen die moeilijk aan het werk kunnen komen (o.a. ouderen en gehandicapten)

Een CAO kan gelden voor mensen met bepaalde beroepen, zoals werknemers in de bloemenbranche. Maar een CAO kan ook gelden voor een bepaald bedrijf, bijvoorbeeld Philips. De CAO-afspraken die door de vakbond met de werkgevers zijn gemaakt, gelden ook voor werknemers die geen lid van de vakbond zijn.

Als je wilt weten wat er precies in jouw CAO staat, kun je de CAO van je sector opvragen bij je werkgever of de vakbond.

- Vragen 2.13**
- Vul de zin aan. CAO-afspraken zijn afspraken tussen ... en ...
  - Maak een eenvoudige CAO voor leerlingen van maximaal acht regels. Schrijf op welke afspraken er (zouden moeten) gelden voor: werktijden, vakanties, arbeidsomstandigheden en ziekteverzuim.
  - Over welke zaken kun je nog meer informatie vinden in een CAO?
  - Welke bewering is waar?
    - CAO's gelden alleen voor vakbondsleden.
    - CAO's worden altijd afgesloten per branche.
    - Een CAO kan afgesloten worden voor één bedrijf.

Hulp bij problemen op je werk

De vakbonden doen nog meer dan CAO-afspraken maken voor iedereen. Ook als je persoonlijke problemen hebt op je werk, kan

de vakbond je helpen. Bijvoorbeeld als je een probleem hebt met je baas. Medewerkers van de vakbond kunnen je vertellen welke oplossingen er zijn. Soms overleggen ze met jou en je baas. En als jullie er echt niet uitkomen, kan de vakbond naar de rechter gaan.

Figuur 2.19 De vakbond bemiddelt bij conflicten op je werk.

Vakbonden zorgen ook vaak voor scholing en cursussen voor hun leden. Je kunt daar bijvoorbeeld leren waar een goede, veilige werkplek aan moet voldoen. Ook helpen grote vakbonden hun leden met het invullen van belastingformulieren. Soms krijgen leden met hun ledenpas korting in winkels en attractieparken.

Als je wilt weten, hoe je lid kunt worden van een vakbond, kun je op hun websites kijken.

- Vragen 2.14**
- a Welke voordelen heeft het om lid te zijn van een vakbond?
  - b Wat vind jij een belangrijk voordeel?

2.5 Een steuntje in de rug

De overheid wil graag dat er voldoende voedsel te koop is voor een redelijke prijs. Daarom steunt de overheid land- en tuinbouwers met extra geld. Een goed idee, zou je zeggen. Maar daarover verschillen de meningen.

Subsidies

minimumprijs

Een heleboel Europese landen werken samen in de Europese Unie: de EU. De EU wil ervoor zorgen dat er genoeg voedsel te koop is voor een redelijke prijs. Daarom hebben de landen van de EU afgesproken dat elke boer een *minimumprijs* krijgt voor producten als melk, graan, rundvlees en suiker. Ook als de marktprijs lager ligt. Het geldt dat de overheid bijdraagt, noem je subsidie. Als een boer bijvoorbeeld dertig ton graan verkoopt, krijgt hij daar altijd de afgesproken prijs voor. Ook als hij het graan verkoopt aan een land buiten de EU.

Figuur 2.20

Vragen 2.15

- a Wie heeft gelijk?
- Nynke: 'De EU geeft subsidie om ervoor te zorgen dat boeren genoeg produceren.'
  - Wasif: 'De EU geeft subsidie, zodat boeren altijd een minimumprijs krijgen voor hun producten.'
  - Lieke: 'De EU geeft subsidie om ervoor te zorgen dat er altijd genoeg landbouwproducten in de winkel liggen voor een betaalbare prijs.'
- b Het Nederlandse bedrijf Beef Inc. verkoopt rundvlees aan Japan. Krijgt Beef Inc. ook de minimumprijs voor dit rundvlees? Waarom wel of niet?

Voor- en nadelen

Door de subsidies verdienen Europese boeren genoeg geld om te kunnen blijven 'boeren' en vind jij altijd genoeg voedsel in de winkel voor een redelijke prijs. Klinkt goed, toch? Maar er zitten ook nadelen aan die subsidies.

Een heleboel landen die niet bij de EU horen, vinden de subsidies oneerlijk. Vooral derdewereldlanden. De boeren in die landen krijgen geen of veel minder steun. Hun producten worden daardoor in Europa minder goed verkocht. Ze kunnen niet concurreren met de Europese boeren. Dat vinden de derdewereldboeren niet eerlijk. Zij vinden dat ze door de subsidies arm blijven.

Figuur 2.21
Boeren in derdewereldlanden krijgen meestal geen subsidie.

Een ander nadeel is dat landbouwsubsidies de EU een hoop geld kosten. Meer dan de helft van het geld dat de EU uit kan geven, gaat naar de landbouw. Omdat er telkens meer landen bij de EU komen, is het eigenlijk niet meer te betalen.

Ten slotte gingen de boeren door de subsidies ook te veel produceren. Er kwamen 'boterbergen' en 'melkplassen': overschotten die niet voor een goede prijs verkocht konden worden.

- Vragen 2.16**
- a Luna is boer in Guatemala. Wat vindt hij volgens jou van de landbouwsubsidies van de EU?
  - b Waarom vindt hij dat?
  - c Welke andere nadelen hebben de landbouwsubsidies nog?

Minder en andere steun

De landbouwsubsidies kunnen zo niet blijven bestaan. Waarschijnlijk worden de meeste afgeschaft en krijgen boeren op een andere manier steun.

De minimumprijzen van landbouwproducten worden verlaagd. Zo wordt het verschil met de prijzen in landen die niet bij de EU horen

inkomenssteun

minder groot. Iedereen heeft op die manier gelijke kansen. Het inkomen van de boeren in de EU wordt dan wel lager. Daarom krijgen ze *inkomenssteun*. De EU vult het inkomen van boeren aan, zodat ze hun bedrijf in stand kunnen houden.

De EU vindt het belangrijk dat er boeren blijven. Zonder boeren zouden dorpen en de natuur op het platteland verdwijnen. Boeren en andere plattelandsbewoners krijgen daarom geld van de EU om voor een leefbaar platteland te zorgen. Dat geld kunnen ze onder andere besteden aan natuurbehoud en voorzieningen als scholen.

De overheid en veel klanten willen graag producten die milieuvriendelijk zijn. Producten die geproduceerd zijn zonder te veel mest en bestrijdingsmiddelen. De EU wil daarom in de toekomst alleen nog inkomenssteun geven aan boeren die milieuvriendelijk produceren. Op minder milieuvriendelijke producten wordt een heffing berekend.

Naast milieuvriendelijk voedsel, wil de klant ook veilig voedsel dat lekker smaakt. Kwaliteit wordt steeds belangrijker. Belangrijker dan een grote oogst. De EU gaat daarom in de toekomst vooral boeren ondersteunen die goede kwaliteit leveren.

Figuur 2.22
De EU beloont milieuvriendelijke productie.

Vragen 2.17

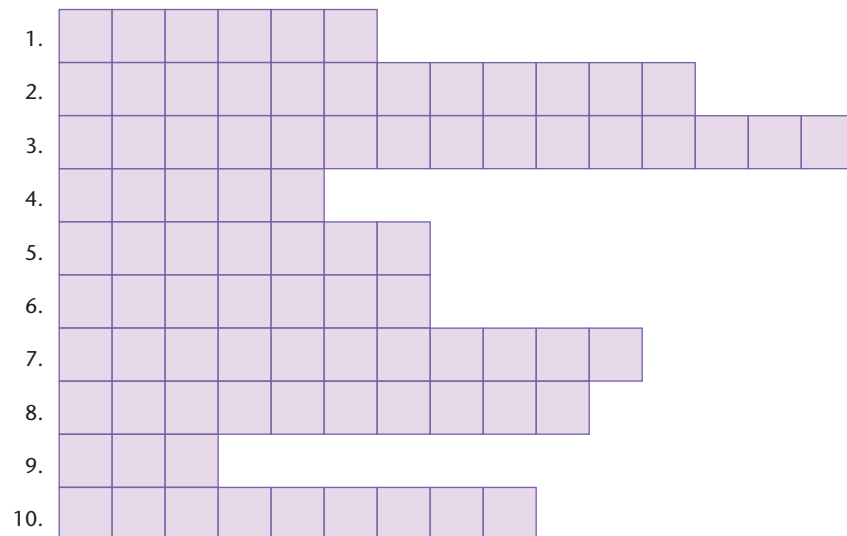
- De overheid steunt de boeren nu op andere manieren. Maak een top-vier. Zet de manier die jij de beste vindt bovenaan en de manier die jij de minst goede vindt onderaan.
- Noteer achter elke manier kort je mening over deze maatregel.

2.6 Afsluiting

Vragen 2.18

- a Vul de ontbrekende woorden in de puzzel in.
- 1 De overheid maakt regels waar iedereen zich aan moet houden. Dit zijn ...
  - 2 De gemeentelijke overheid bestaat uit B & W en de ...
  - 3 Een dollar per dag is het ...
  - 4 De AWBZ is een ...verzekering.
  - 5 Je betaalt 6% BTW voor ... artikelen.
  - 6 Als je een pilsje drinkt, betaal je geld aan de overheid. Dit extra geld noem je ...
  - 7 Wie veel verdient, betaalt ook veel belasting. Dit is het ...beginsel.
  - 8 Het FNV is een vak...
  - 9 Vakbonden maken afspraken met werkgevers. De afkorting hiervoor is ...
  - 10 Waardoor zijn er boterbergen en melkplassen ontstaan? Door landbouw...

Figuur 2.23

3

Inkomsten en uitgaven

Als je werkt, heb je inkomsten. Maar er zijn nog heel veel andere inkomsten naast inkomsten uit werk. Daarnaast heb je natuurlijk altijd uitgaven: voor kleding, voor eten en drinken, maar ook voor verzekeringen en belasting. Hoe ga je om met geld? En hoe werkt dat bij bedrijven?

Figuur 3.1

3.1 Een goed inkomen

Als je werkt, wil je goed verdienen. Elke maand krijg je je loon. Maar je inkomen kan nog uit veel meer dingen bestaan. Wat dacht je van huursubsidie, rente en vakantiegeld? Ieders inkomen is weer anders. Hoe ziet dat van jou eruit?

Hoge en lage lonen

loon

Niet iedereen in Nederland verdient hetzelfde. Managers van grote bedrijven verdienen toplonen. Scholieren met een vakantiebaantje verdienen het minimumjeugdloon. Welk *loon* je verdient, hangt van verschillende dingen af. Je opleiding is belangrijk. Iemand met een hoge opleiding verdient meer dan iemand met een lage opleiding. Ook je leeftijd speelt een rol. Naarmate je ouder wordt, ga je meestal meer verdienen. Verder kan je loon afhankelijk zijn van het soort bedrijf waarin je werkt en van de omstandigheden waaronder je werkt. Zo wordt werk in ploegendienst vaak goed betaald.

Figuur 3.2
Eenvoudige werkzaamheden worden vaak slecht betaald.

Minimumloon

De overheid wil dat iedereen een loon verdient waarvan je kunt leven. Daarom is er het minimumloon. Dat is een loon dat een werkgever je minstens moet betalen. De hoogte van het minimumloon hangt af van je leeftijd.

Mensen die ziek of werkeloos zijn, krijgen een uitkering van de overheid. Alle werknemers die werken, betalen mee aan deze uitkeringen.

- Vragen 3.1**
- a Wie zal het meest verdienen?
    - Monica is 21 jaar. Ze werkt op een groenteveiling van The Greenery. Het is haar eerste baan. Monica heeft een groene opleiding op vmbo-niveau gevolgd.
    - Martijn is 39 jaar. Hij werkt al zestien jaar bij hoveniersbedrijf Egmond. Daarvoor heeft hij een mbo-opleiding gevolgd. Hij is uitvoerder en geeft leiding aan zes mensen. Martijn werkt ook regelmatig in het weekend.
  - b Waarom verdient hij of zij meer?
  - c Beschrijf in je eigen woorden wat het minimumloon is.

Het inkomen van werknemers

Elke maand krijg je je loon of uitkering uitbetaald. Je loon is de basis van je inkomen. Veel mensen hebben daarnaast nog andere inkomsten.

- rente** Als je een spaarrekening hebt, ontvang je *rente* over het geld op die rekening. Elk jaar wordt je geld iets meer waard. Bijvoorbeeld 4% meer. Ook beursaandelen kunnen geld opbrengen.
- huursubsidie** Als je een huis huurt, kun je *huursubsidie* krijgen. De overheid betaalt dan een deel van de huur voor je. Hoeveel huursubsidie je krijgt, hangt onder andere af van de hoogte van de huur, je leeftijd en je inkomen.
- kinderbijslag** Ook als je kinderen hebt, komt de overheid je in de kosten tegemoet. Je kunt dan *kinderbijslag* krijgen. De hoogte van de kinderbijslag is afhankelijk van het aantal kinderen.
- studiefinanciering** Als je studeert, krijg je *studiefinanciering*. Bij de hoogte van de studiefinanciering wordt gekeken of je bij je ouders thuis of op kamers woont. Ook tellen het inkomen van je ouders en je eigen inkomen mee.

Figuur 3.3
Huursubsidie kan deel
uitmaken van het
inkomen van een
werknemer.

Overige inkomsten

Loon en subsidies krijg je elke maand. Andere inkomsten heb je maar om de zoveel tijd. Zo krijg je elk jaar vlak voor de zomer vakantiegeld. En als je te veel belasting hebt betaald, kun je dit via de belastingdienst terugvragen. Verder kun je gemaakte ziektekosten en reiskosten vergoed krijgen via je werkgever. Sommige werknemers krijgen als extraatje in december een dertiende maand loon uitbetaald.

Vragen 3.2

- Angela en Dennis wonen samen. Ze hebben drie kinderen. Ze werken allebei in deeltijd, dus hun inkomen is niet zo hoog. Angela reist elke werkdag 30 km met de auto naar haar werk. Angela en Dennis huren een eengezinswoning. Noem tenminste drie zaken waaruit hun inkomen bestaat.
- Waar bestaat jouw inkomen uit?

Het inkomen van bedrijven

Ook bedrijven hebben een 'inkomen'. Ze verdienen natuurlijk geen loon, maar maken (als het goed is) wel winst. Die winst is het inkomen van een bedrijf. Dit geld kan de eigenaar in het bedrijf zelf steken. Hij kan er bijvoorbeeld nieuwe machines voor kopen.

eigen vermogen

vreemd vermogen

Het eigen geld dat de eigenaar in het bedrijf steekt, zoals de winst, noem je *eigen vermogen*. Maar ook anderen kunnen geld in een bedrijf steken. Zoals banken of familie of vrienden van de eigenaar. Zij lenen geld aan de eigenaar. Dat moet hij later met rente terugbetalen. Dit geleende geld noem je *vreemd vermogen*.

Figuur 3.4
 “Ik ben mijn bedrijf ook met ‘Vreemd vermogen’ begonnen!”

Bedrijven kunnen in sommige gevallen subsidie krijgen van de overheid. Zo krijgen boerenbedrijven die milieuvriendelijk werken daarvoor extra geld.

Vragen 3.3 a Zoek het goede voorbeeld bij de begrippen.

Figuur 3.5

	Begrip	Voorbeeld
A	Inkomen van een bedrijf	1. Martha en Ton willen van hun pluimveebedrijf een biologisch scharrelkippenbedrijf maken. Martha informeert of ze hier van de overheid een bijdrage in de kosten voor kunnen krijgen
B	Eigen vermogen	2. Thomas doet de boekhouding voor hoveniersbedrijf Egmond. Deze maand is er € 3200,00 winst gemaakt.
C	Vreemd vermogen	3. Zaina's bloemenwinkel is toe aan een modernere kassa. Zaina heeft geld op een spaarrekening staan. Een deel daarvan investeert ze in een nieuwe kassa.
D	Subsidie	4. Leyla is een eigen kruidenkwekerij begonnen. Om genoeg startkapitaal te hebben, sluit ze een lening af bij de bank.

Is je inkomen altijd evenveel waard?

Stel, je verdient € 1.650,- per maand. Kun je daar altijd evenveel voor kopen? Dat hangt ervan af. Als de prijzen stijgen, kun je van je loon minder kopen. Je geld wordt dus minder waard. Dit noem je *inflatie*. Maar de prijzen kunnen natuurlijk ook dalen. Dan kun je meer kopen voor hetzelfde geld. Dit heet *deflatie*.

inflatie
deflatie

Figuur 3.6

Als de prijzen stijgen,
kun je van je loon
minder kopen.

De prijzen kunnen om verschillende redenen stijgen. Als de prijzen van grondstoffen of de transportkosten stijgen, wordt het duurder om producten te maken. Bedrijven rekenen dan een hogere prijs voor hun producten.

Vragen 3.4

- Omschrijf in je eigen woorden wat inflatie is.
- Wat is gunstiger voor jou: inflatie of deflatie? Waarom?
- Stijn is agrariër. Hij moppert: de brandstof voor zijn landbouwmachines is alweer duurder geworden. De brandstofprijzen stijgen in het hele land. Wat zijn de gevolgen hiervan?
  - Het wordt voor bedrijven duurder/goedkoper om producten te maken.
  - De prijzen stijgen/dalen.
  - Er ontstaat inflatie/deflatie.

3.2 Geld uitgeven

'Aan het eind van mijn geld houd ik altijd een stuk maand over.' Een tekst van Loesje. Misschien herken je dit gevoel wel. Op je loonstrookje lijkt je loon heel veel geld. Maar als je ziet wat je allemaal uitgeeft! Slim geld uitgeven is nog een hele kunst!

Noodzakelijke en luxe uitgaven

noodzakelijke uitgaven

luxe uitgaven

Iedereen moet eten. En niemand loopt graag in versleten, ouderwetse kleren over straat of slaapt het liefst op straat. Je geeft dus altijd geld uit aan voedsel, kleding en huisvesting. Het zijn *noodzakelijke uitgaven*. Andere voorbeelden van noodzakelijke uitgaven zijn onderwijs, gezondheid, verzekeringen en vervoer. Daarnaast geef je geld uit aan die dingen die wel leuk of handig zijn, maar die je niet echt nodig hebt: *luxe uitgaven*. Je kunt daarbij denken aan vakanties, muziek, huishoudelijke apparaten, lidmaatschap van een club of alcohol.

Figuur 3.7

Uitgaan is een luxe uitgave.

(Bron: Jim Freilly)

- Vragen 3.5**
- Welke noodzakelijke uitgaven heb jij?
  - Welke luxe uitgaven heb jij?
  - Vergelijk je antwoorden met die van iemand anders. Welke verschillen zijn er?

Vaste lasten die bijna iedereen heeft

Sommige kosten komen telkens terug. Dit zijn je *vaste lasten*. Je geeft er elke maand of elk half jaar geld aan uit.

hypothekkosten
heffingen

verzekeringen
premie

Belangrijke vaste lasten zijn de kosten van je huis. Je betaalt huur of *hypothekkosten*. En verder betaal je voor het gas, de elektriciteit en het water dat je gebruikt. Ook zijn er *heffingen* als de onroerendzaakbelasting en de waterschapsheffing.

Om te voorkomen dat je voor grote kosten komt te staan bij ziekte of een ongeluk, sluit je *verzekeringen* af. Deze kosten ook geld. Je betaalt elke maand *premie* voor je ziektekostenverzekering of voor de verzekering van de spullen in je huis.

Overige vaste lasten

Een auto of motor kost ook geld. Je moet ze verzekeren en er wegenbelasting voor betalen. Ook geef je geld uit aan brandstof en onderhoud.

Als je kinderen hebt, heb je hoge kosten. Je moet onder andere betalen voor kinderopvang, school of studie.

Sommige mensen hebben een lening afgesloten of iets op afbetaling gekocht. Ze betalen elke maand een deel van het (geleende) bedrag af.

Abonnementen zijn ook vaste lasten. Om de zoveel tijd wordt er geld van je rekening afgeschreven voor telefoon-, kranten- en tijdschriftenabonnementen. Ten slotte valt ook het lidmaatschap van een club of vereniging onder de vaste lasten.

Figuur 3.8

Een auto is een grote kostenpost.

Vragen 3.6

- a Wat is de beste omschrijving van vaste lasten?
  - Kosten die bijna iedereen heeft.
  - Kosten die telkens om de zoveel tijd terugkomen.
  - Kosten die je maar één keer per jaar hebt.
- b Kijk eens in de toekomst. Wat voor baan heb je? Waar woon je? Heb je een auto? Ben je single, getrouwd of woon je samen? Heb je kinderen? Beschrijf kort hoe jouw leven er over vijf jaar uitziet.

c Welke vaste lasten heb je dan, denk je?

Uitgaven van bedrijven

De uitgaven van bedrijven lijken op de uitgaven van werknemers. Ook bedrijven betalen huur en verzekeringspremies. Maar er zijn wel verschillen. Zo zijn de uitgaven van bedrijven meestal veel hoger.

Een bedrijfspand kopen of huren is erg duur. Bedrijven betalen meestal veel huur of hebben een hoge hypotheek. Een andere grote kostenpost voor bedrijven is het personeel. Dat moet elke maand zijn loon krijgen. En daar moet natuurlijk geld voor opzij gezet worden! Een derde grote kostenpost bestaat uit de kosten voor elektriciteit, water en gas.

inventaris
voorraad

Daarnaast geven bedrijven geld uit voor de inrichting van het bedrijfspand: de *inventaris*. Ook de *voorraad* is een kostenpost voor bedrijven. In de rekken en schappen van winkelbedrijven moeten natuurlijk artikelen komen te staan.

Om het bedrijfspand, de voorraad en de inventaris te kunnen betalen, sluiten de meeste bedrijven een lening af. Die moeten ze met rente terugbetalen.

Sommige bedrijven hebben veel vervoerskosten, omdat ze producten moeten halen of brengen zoals vee of bloemen. Naast al deze kosten geeft een bedrijf ook geld uit voor presentatie en promotie.

Figuur 3.9
De inventaris en de voorraad zijn grote kostenposten voor bedrijven.

- Vragen 3.7**
- a Het Vijverparadijs is een speciaalzaak waar je alles kunt kopen voor de aanleg en het onderhoud van een vijver. Het bedrijf huurt een bedrijfspand met een groot stuk grond erbij. Binnen staan allerlei artikelen, zoals vijverpompen, vijverfolie en visvoer. Buiten zijn vijf 'demonstratievijvers' aangelegd met watervallen en fonteintjes. Voor de aanleg hiervan heeft de bank krediet gegeven. Het Vijverparadijs heeft vier man personeel in dienst. Het bedrijf adverteert elke week in de regionale krant. Welke uitgaven heeft Het Vijverparadijs?

Koopkracht

besteedbaar inkomen

Van je loon moet je een deel afgeven aan de overheid: je moet loonbelasting betalen. Het loon dat je overhoudt, is je *besteedbaar inkomen*. Dit inkomen kun je besteden aan noodzakelijke uitgaven en luxe uitgaven. Je kunt er ook een deel van op een spaarrekening zetten.

koopkracht

Het geld dat je uit kunt geven aan goederen en diensten, is je *koopkracht*. Hoe meer koopkracht je hebt, hoe rijker je bent. Een groeiende koopkracht is ook goed voor bedrijven. Als de koopkracht groeit, kopen de mensen meer. De bedrijven verkopen dan ook meer en maken dus meer winst.

Figuur 3.10
Koopkracht

- Vragen 3.8**
- In de krant staat deze kop: 'Koopkracht met 1,5% afgenomen'. Wat betekent dit voor jou?
  - En wat zal dit waarschijnlijk voor de omzet van bloemenzaak The Flowershop betekenen?
  - Een afnemende koopkracht heeft invloed op de omzet van The Flowershop. Hoe komt dat?

3.3 Slim omgaan met geld

Soms heb je aan het eind van de maand nog maar weinig geld over. Als je slim omgaat met je loon, heb je meestal geld genoeg en misschien zelfs geld over. Het is een kwestie van goed *budgetteren*.

Een kasboek

Om rond te kunnen komen, moet je weten wat je verdient en wat je uitgeeft. Om een goed beeld van je inkomsten en uitgaven te krijgen, moet je ze opschrijven. Hiervoor kun je een kasboek gebruiken: een boek of schrift waarin je al je inkomsten en uitgaven noteert. Er zijn tegenwoordig ook allerlei computerprogramma's waarmee je dit kunt doen.

In het kasboek maak je verschillende categorieën. In figuur 3.11 zie je hoe je het kunt indelen.

Figuur 3.11
Een voorbeeld van een
kasboek

Inkomsten	Gemiddeld per maand	Uitgaven	Gemiddeld per maand
Salaris/uitkering	€	Vaste lasten	
Bijverdiensten	€	Huur	€
Reiskostenvergoeding	€	Gas, elektrisch, water	€
Tegemoetkoming ziektekosten	€	Heffingen	€
Vakantiegeld	€	Telefoonkosten	€
Huursubsidie	€	Verzekeringen	€
Belastingteruggave	€	Contributies/abonnementen	€
Overig inkomsten	€	Reiskosten	€
		Afbetalen lening	€
		Huishoudelijk uitgaven	
		Voeding	€
		Overige huishoudelijke uitgaven	€
		Roken	€
Totaal inkomsten	€	Totaal uitgaven	€
Inkomsten min uitgaven	€		

Elke week of elke maand schrijf je op hoeveel geld er binnen gekomen is en hoeveel geld je uitgegeven hebt. Als je evenveel uitgaven als inkomsten hebt, is het goed. Als je meer inkomsten hebt dan uitgaven, is het zelfs nog beter. Dan kun je geld opzij zetten om te sparen. Als je meer uitgaven hebt dan inkomsten, is dat niet zo'n goed teken. Je hebt schulden.

- Vragen 3.9**
- Waarom is het handig om een kasboek bij te houden?
  - Dit is het kasboek van Ralf. Hij heeft een bijbaantje. Gaat hij slim om met zijn geld?

Figuur 3.12

Inkomsten	Gemiddeld per maand	Uitgaven	Gemiddeld per maand
Salaris/uitkering	€ 325,00	Vaste lasten	
Reiskostenvergoeding	€ 27,50	Telefoonkosten	€ 40,00
Overig inkomsten	€ 70,00	Verzekeringen	€ 28,50
		Contributies/abonnementen	€ 22,95
		Vervoer	€ 31,90
		Overige uitgaven	
		Kleding/uitgaan	€ 79,80
Totaal inkomsten	€ 422,50	Totaal uitgaven	€ 203,15

- Waarom gaat Ralf wel of niet slim om met zijn geld?
- Hoe kan Ralf (nog) slimmer met zijn geld omgaan?

Jouw budget

Aan de hand van het overzicht kun je je maandelijkse *budget* bepalen: het bedrag dat je kunt besteden. Dat is handig, want dan weet je hoeveel geld je ongeveer kunt uitgeven.

Met een kasboek kun je ook een planning maken. Je kunt beslissen elke maand wat geld te sparen. Tegenwoordig sparen veel mensen geld om hun inkomen later aan te vullen. De overheid betaalt uitkeringen aan 65-plussers en mensen die niet meer kunnen werken. Maar die uitkeringen zijn niet meer zo hoog als vroeger. Vandaar dat mensen ze zelf aanvullen.

Figuur 3.13

Veel mensen zetten wat geld opzij voor later, zodat ze dan ook leuk kunnen leven.

- Vragen 3.10**
- Wat is een budget?
  - Je begint aan je eerste baan. Er wordt je gevraagd of je al extra geld opzij gaat zetten voor je pensioering. Hoe reageer je?
    - Wat een onzin, ik begin pas!
    - Ik wil wel gaan sparen, maar pas als ik wat ouder ben.
    - Ja, dat lijkt me wel verstandig.
    - Anders, namelijk ...
  - Waarom reageer je zo?

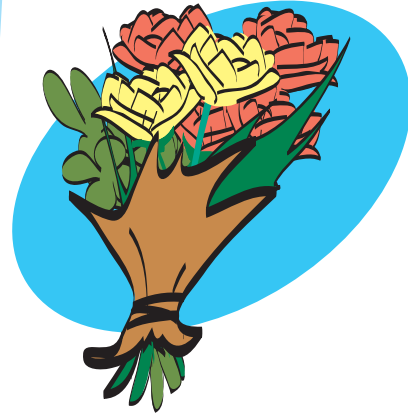
Werken met een budget

Ook tijdens je werk kan het voorkomen dat je er op moet letten hoeveel geld je mag besteden en hoe je dat geld moet verdelen. Stel, je moet een gemengd boeket maken voor een klant. Je noteert dan eerst hoeveel geld je mag besteden. De klant wil een gemengd

boekje van € 25,-. Daarna noteer je wat je allemaal nodig hebt en hoeveel dat mag kosten. In figuur 3.14 staat hoe dat eruit kan zien.

Figuur 3.14

○		
○	Gemengd boekje	
○	Verkoopprijs € 25,00	
○		
○	3 rozen 'First Red' € 0,90	= € 2,70
○	3 germini 'Yellow Star' € 0,40	= € 1,20
○	3 tak Asclepias € 0,30	= € 0,90
○	3 tak Trachelium 'Blue' € 0,65	= € 1,95
○	10 tak appelblad € 0,05	= € 0,50
○	3 Aspidistra bladeren € 0,70	= € 2,10
○	3 tak Eucalyptus € 0,40	= € 1,20
○	1 luxe inpakpapier	= € 0,75
○	2 zakjes snijbloemvoedsel	= € 0,20
○	1 kaartje decoratief	= € 1,00
○	MATERIALEN (INCL. btw)	= € 12,50
○		
○	Arbeid 15 minuten a € 30,- p. uur	= € 7,50
○		
○	Winst	= € 4,50
○		
○	Verkoopprijs	= € 25,00
○		

- Vragen 3.11** a Je moet een bloemstuk maken voor € 35,-. Kijk naar het overzicht in figuur 3.14. Maak zelf een overzicht van wat je nodig hebt en wat het mag kosten.

Het 'kasboek' van bedrijven

boekhouden

Bedrijven houden natuurlijk ook bij wat hun inkomsten en uitgaven zijn. Dit noem je *boekhouden*. Bij kleine bedrijven houdt de eigenaar soms zelf de boekhouding bij. Maar meestal schakelen bedrijven een boekhoudkantoor in. Grote bedrijven hebben vaak een speciale afdeling voor de boekhouding. Dit is handig omdat de boekhouding van bedrijven heel ingewikkeld is. Je kunt het dus het best aan de specialisten overlaten.

Net als in jouw kasboek moeten de inkomsten en uitgaven van een bedrijf in evenwicht zijn.

De vergelijking tussen de inkomsten en uitgaven noem je het resultaat. Het resultaat kan winst of verlies zijn. Het staat op de *resultatenrekening*.

resultatenrekening

Figuur 3.15
Ook bij een bedrijf
moeten inkomsten en
uitgaven in evenwicht
zijn.

- Vragen 3.12**
- a Je gaat aan de slag als verkoopmedewerker in een tuincentrum. Hoe groot is de kans dat je ook de boekhouding moet doen? Leg uit waarom.
  - b Hoe noem je een overzicht van inkomsten en uitgaven ook wel?

Bezuinigingen

Als je meer uitgaven dan inkomsten hebt, zul je moeten bezuinigen. Er zijn verschillende manieren om geld te besparen. Het is altijd een goede tip om een kasboek bij te houden, dan zie je precies hoeveel geld je uitgeeft en waar je het aan uitgeeft. Je kunt ervoor kiezen om minder uitgaven te doen. Bijvoorbeeld door een maand geen luxe dingen te kopen of te doen. Je kunt ook goedkopere producten kopen, bijvoorbeeld huismerkcola in plaats van cola van een bekend merk.

Bij bezuinigen en slim budgetteren kun je hulp krijgen. Op internet vind je veel tips voor zuinig leven. Op de site van het NIBUD kun je persoonlijk budgetadvies krijgen. Je vult in hoeveel jij verdient en uitgeeft en krijgt advies hoe je het best je geld kunt verdelen.

Figuur 3.16
Groene bedrijven
bezuinigen door werk
dat vroeger handmatig
ging nu met machines
te doen.

- Vragen 3.13**
- a Noteer twee tips om te bezuinigen.
  - b Vind je dit goede tips? Waarom wel of niet?
  - c Hoe kun je nog meer bezuinigen? Bedenk zelf twee tips.

3.4 Betalen en ontvangen

Heel veel geldzaken regel je via de bank. Je haalt € 50,- 'uit de muur'. Je betaalt met een acceptgiro voor je tijdschriftenabonnement. Je pint bij de kassa van de supermarkt. Al die dingen zouden niet mogelijk zijn als je geen bankrekening had.

Een bankrekening

Banken hebben speciale rekeningen voor elk soort klant: kinderen, jongeren, gezinnen, bedrijven, noem maar op.

rekening-courant De belangrijkste rekening is de *rekening-courant*. Dit is de rekening voor je dagelijkse bankzaken. Je baas stort er je loon op. Jij haalt er geld van af om de boodschappen en allerlei vaste lasten mee te betalen. Op een rekening-courant krijg je meestal geen of maar een klein beetje rente. *Rente* is een geldbedrag dat je van de bank krijgt als je geld op hun rekening zet.

rood staan Van de rekening-courant mag je net zo veel geld afhalen als er op staat. En vaak nog wat meer. Op veel rekeningen mag je een tijdje *rood staan*. Als jouw geld van de rekening op is, schiet de bank wat

krediet voor. Dit heet *krediet*. Maar hiervoor moet je wel rente betalen! En je mag maar tot een bepaald bedrag rood staan, bijvoorbeeld tot € 500,-.

Mensen die genoeg geld op hun rekening hebben staan, kunnen van de bank een creditcard krijgen. Daarmee kunnen ze aankopen doen die ze pas later hoeven te betalen, bijvoorbeeld aan het eind van de maand.

Een bankrekening voor bedrijven

Ook bedrijven kunnen een bankrekening openen. Daarnaast kunnen ze bij de bank een betaalautomaat aanvragen, zodat hun klanten kunnen pinnen en chippen. Met speciale computerprogramma's kunnen bedrijven hun geldzaken regelen. Voor het overmaken en opnemen van geld moeten bedrijven vaak een klein bedrag aan de bank betalen.

Figuur 3.17

Veel bankzaken kun je handig en snel per computer regelen.

- Vragen 3.14**
- a Welke uitspraak over een rekening-courant is waar?
    - Uco: 'De rekening-courant is geschikt voor alledaagse bankzaken, zoals betalen met pin in de winkel.'
    - Malinka: 'Op het geld op een rekening-courant krijg je soms een hoge rente.'
    - Ivan: 'Op een rekening-courant mag je nooit rood staan.'
  - b Ilse mag van haar bank voor € 500,- rood staan. Ze denkt: "O, dat is makkelijk! Dan kan ik elke maand € 500,- lenen van de bank, zonder dat het me extra geld kost, zoals bij een gewone lening."
Is dat waar? Waarom wel of niet?

- c Jessica Smit wil een kaasmakerij en winkel beginnen bij haar zuivelbedrijf. Daarvoor wil ze een betaalautomaat laten installeren. Waar kan zij deze aanvragen?

Geld opnemen

bankpas Als je een bankrekening opent, krijg je een *bankpas*. Op deze pas staat je bankrekeningnummer. Je kunt er elektronisch mee betalen: p
pincode innen en chippen dus. Bij de pas hoort een *pincode*. Deze pincode moet je altijd intikken als je met je pinpas betaalt. Je moet hem geheim houden, anders kunnen anderen er misbruik van maken. Met je pinpas kun je geld opnemen bij elke pinautomaat in Nederland. Je chipknip kun je opladen bij het oplaadpunt dat je naast de pinautomaat vindt. Om geld op te nemen, kun je ook naar de bank toegaan of een servicenummer bellen. Een bankmedewerker helpt je dan. Als je je bankpas kwijtraakt door verlies of diefstal, moet je dit direct melden aan je bank. De bank blokkeert dan de pas. Er kan dan geen geld meer worden opgenomen.

Figuur 3.18
Geld opnemen gebeurt tegenwoordig het meest via de pinautomaat.

overschrijvings-
formulier

Geld storten

Als je geld op je rekening wilt zetten, zijn er verschillende mogelijkheden. Je kunt het geld zelf naar de bank brengen. Verder kun je voor stortingen van je ene bankrekening naar je andere een *overschrijvingsformulier* invullen en dat op de post doen. Op dit formulier vul je onder andere in welk bedrag je wilt overmaken en naar welke rekening het moet.

Het is handiger en sneller om het geld op een andere manier over te maken. Bij alle banken kun je je geldzaken regelen via telefoon en internet. Voor internetbankieren kun je een computerprogramma en toegangscode aanvragen.

Figuur 3.19 Een overschrijvingsformulier

The image shows a Postbank Euro Overschrijvingskaart (transfer slip) form. The form is divided into several sections. On the left, there are fields for 'Bedrag €', 'Rekening', 'Van', 'Betreft', 'Datum', and 'Girorekening/Volnummer'. The main body contains fields for 'Euro' and 'Eurocent' amounts, 'Naar girorekening of bankrekening', 'Betalingskenmerk', 'Mededelingen', 'Ten name van', 'Adres', 'Post-code', and 'Plaats'. At the bottom, there are fields for 'Girorekening/Volnummer' and 'Handtekening'. The form includes the Postbank logo and various identification numbers like '138131210' and '1062163242029080000063220+'. The text 'Dit gedeelte niet meezenden' is visible at the top left, and 'Op witte onderzijde niet schrijven' is at the bottom right.

acceptgirokaart

Geld overmaken

Via telefoon en internet kun je ook geld van je bankrekening overmaken naar iemand anders, bijvoorbeeld een internetwinkel waar je een cd hebt gekocht. Voor dit soort betalingen wordt verder nog vaak een *acceptgirokaart* gebruikt. Op de acceptgiro staan meestal al wat gegevens ingevuld, zoals het te betalen bedrag en het bankrekeningnummer. Vaak moet je alleen nog je handtekening zetten. In plaats van een acceptgiro kun je ook een overschrijvingsformulier gebruiken.

Figuur 3.20 Een acceptgiro

The image shows a blank 'euro-acceptgiro' form. At the top left, it says 'deze strook niet meezen' and features a Euro symbol. The main title is 'euro-acceptgiro' with the instruction 'over te schrijven/te storten'. There are several input fields: a large one for the amount (with 'euro' and 'ct' sub-fields), a field for 'van girorekening of bankrekening', and a field for 'handtekening'. Below these are fields for 'naam', 'adres', and 'plaats'. On the left, there are two small boxes for 'euro' and 'ct'. At the bottom, there are fields for 'op rekening 92393 van' and 'betalingskenmerk'. A footer contains the text 'formulier met blauwe of zwarte inkt invullen' and '© gezamenlijke banken en postbank'.

automatische incasso Een andere mogelijkheid is *automatische incasso*. Bij automatische incasso wordt het bedrag dat je moet betalen, automatisch van je rekening afgeschreven. Je moet wel laten weten dat je dit goed vindt. Dat doe je met een *machtiging*. Daarmee geef je een ander toestemming geld van je rekening te halen. Veel bedrijven vinden automatische incasso handig en veel klanten ook.

- Vragen 3.15**
- Geef van de volgende zaken aan hoe je dit slim en snel kunt doen.
    - Je bent aan het winkelen en je wilt € 20,- extra opnemen.
    - Een klant wil in de winkel een hondenmand van € 40,- afrekenen.
    - Hoveniersbedrijf Egmond moet een factuur van € 547,- betalen aan een leverancier.
    - Je wilt een deel van je loon overmaken op je spaarrekening.
  - Leg kort uit hoe automatische incasso werkt.

Incassobureaus

Als je iets per acceptgiro betaalt, zie je op de factuur die bij de acceptgiro hoort vaak staan: Betalen binnen ... dagen. Je moet dan het bedrag binnen die termijn overmaken. Als je dat niet doet, krijg je een of meerdere herinneringen. En als je dan nog niet hebt betaald, krijg je een brief van een incassobureau. Een incassobureau zorgt ervoor dat niet-betaalde facturen toch nog betaald worden. Naast het factuurbedrag moet je dan ook nog een boete aan het incassobureau betalen.

Figuur 3.21
Het incassobureau
zorgt ervoor dat niet-
betaalde rekeningen
alsnog betaald worden.

Vragen 3.16 a Wanneer kun je te maken krijgen met een incassobureau?

3.5 Sparen, lenen en beleggen

Extra geld is altijd welkom. Naast je loon of je uitkering, kun je ook nog andere bronnen van inkomsten hebben. Je kunt een spaarrekening openen, aandelen kopen of geld lenen. Maar wat is nu het slimst?

Sparen

spaarrekening
rente

Als je elke maand wat geld overhoudt, kun je dit op een spaarrekening zetten. Je leent het geld eigenlijk uit aan de bank. In ruil daarvoor krijg je van de bank *rente*. Dat is een percentage van het geld dat je op de bank hebt staan. Als je € 100,- op je spaarrekening hebt staan tegen 2,5% rente, krijg je aan het eind van het jaar € 2,50 rente van de bank.

Figuur 3.22
Zo werkt het als je een
spaarrekening hebt.

Je hebt € 150,00 op de bank staan.
Je krijgt per jaar 2,4% rente.
1% van € 150,00 is € 1,50 (150:100).
2,4% van € 150,00 is € 3,60 (2,4 x € 1,50)

Bij banken kun je kiezen uit verschillende soorten spaarrekeningen. Met een gewone spaarrekening kun je altijd geld opnemen van je rekening. Er zijn echter ook spaarrekeningen waarop je je geld voor

- depositorekeningen** langere tijd vastzet: *depositorekeningen*. Bij een depositorekening leen je een groot geldbedrag (bijvoorbeeld € 5.000,-) voor enkele jaren uit aan de bank. Je ontvangt dan een hogere rente dan bij een gewone spaarrekening. Alleen mag je bij deze rekening niet altijd geld opnemen of bijstorten.
- automatisch sparen** Om het je makkelijk te maken, kun je bij veel banken *automatisch sparen*. Je geeft de bank dan opdracht om elke maand wat van jouw geld op een spaarrekening te zetten.

Vragen 3.17

- Een depositorekening is een bijzonder soort spaarrekening. Wat is er anders dan bij een gewone spaarrekening?
- Je kunt kiezen tussen een gewone spaarrekening, een depositorekening en automatisch sparen. Welke mogelijkheid/mogelijkheden kies je? Waarom?
- Je krijgt op een spaarrekening 2,4% rente. Er staat € 1.299,- op je rekening. Hoeveel rente krijg je aan het eind van het jaar?

Beleggen

Als het goed gaat met de economie en bedrijven dus veel winst maken, kun je veel geld verdienen met beleggen. Bij beleggen steek je geld in bedrijven, huizen, grond of andere zaken die, als het goed is, steeds meer waard worden. Een deel van die winst is voor jou. Ook bedrijven gebruiken beleggingen als een manier om geld te verdienen.

- aandelen** De bekendste vorm van beleggen, is beleggen in *aandelen*. Een aandeel is eigenlijk een bewijs dat je geld gestoken hebt in een bedrijf. Als je een aandeel koopt, word je voor een stukje eigenaar van een bedrijf. Als het bedrijf winst maakt, krijg jij ook een deel van die winst. De hoogte van dat geldbedrag hangt af van hoeveel winst het bedrijf maakt en hoeveel aandelen jij hebt. Als het bedrijf echter verlies maakt, lijdt jij ook verlies. Je aandelen worden minder waard.
- obligaties** Naast beleggen in aandelen, kun je ook beleggen in *obligaties*. Als je dat doet, leen je geld uit aan een bedrijf of aan de overheid. In ruil daarvoor krijg je rente. De hoogte van die rente hangt af van de waarde van de obligatie. Die kan stijgen of dalen. Verder kun je beleggen in alle zaken waarvan je verwacht dat ze meer geld waard zullen worden. Zo zijn er mensen die woonhuizen of vakantiehuisjes kopen om ze later met winst te verkopen. Maar je kunt ook beleggen in goud, edelstenen, antiek en kunst.

Figuur 3.23
Op de aandelenbeurs
worden de aandelen
verhandeld.

- Vragen 3.18**
- Leg kort uit wat beleggen is.
  - Welke zinnen zijn goed?
    - Een aandeel is het bewijs dat je geld in een bedrijf hebt gestoken.
    - Als je een aandeel koopt, ben je eigenlijk mede-eigenaar van een bedrijf.
    - Een obligatie is eigenlijk een lening aan een bedrijf of aan de overheid.
    - Je kunt alleen beleggen in aandelen en obligaties.
    - Als een bedrijf verlies maakt, blijven je aandelen evenveel waard.
  - Wat is het risico van beleggen?
  - Justus heeft een kinderboerderij met vakantiewoningen. Hij wil zijn bedrijf graag uitbreiden. Door beleggen wil hij extra geld verdienen. Raad jij hem aan dit te doen? Waarom wel of niet?

Lenen

Als je iets wilt kopen, waar je nu het geld niet voor hebt, kun je een *lening* afsluiten. Je krijgt dan een geldbedrag van een bank of een ander bedrijf dat leningen verstrikt. Je krijgt *krediet*. Het geld dat je geleend hebt, moet je met rente terugbetalen. Dit kun je vaak in

lening
krediet

termijnen doen: je betaalt elke maand een deel van het bedrag terug, plus rente. Die rente is meestal behoorlijk hoog. Ook bedrijven sluiten leningen af. Veel beginnende bedrijven lenen geld om de inrichting van de zaak te kunnen betalen.

Figuur 3.24
Ook bedrijven vragen krediet aan.

hypotheek

Soorten leningen

De bekendste lening is de hypothecaire geldlening: de *hypotheek*. Een hypotheek is een geldbedrag dat je leent als je een woonhuis, vakantiehuis of bedrijfspand koopt. Omdat bijna niemand dit zó kan betalen, kun je bij de bank een hypotheek afsluiten. Je belooft dan elke maand een geldbedrag aan de bank te betalen. Dit geldbedrag hangt af van de waarde van het huis en van de hoogte van de hypotheekrente. Het huis is hierbij het onderpand. Dat wil zeggen dat de bank je huis kan verkopen als je het geld voor de hypotheek niet (meer) kunt betalen.

persoonlijke lening doorlopend krediet

Andere leningen zijn een *persoonlijke lening* of een *doorlopend krediet*. Bij een persoonlijke lening leen je een bedrag dat van tevoren vastgesteld is. Je mag het niet meer verhogen of verlagen. Bij deze leningen worden er afspraken gemaakt over de looptijd van de lening en de hoogte van de rente. Je moet bijvoorbeeld € 9.000,- terugbetalen in 120 maanden, tegen 7% rente.

Bij een doorlopend krediet mag je telkens geld lenen, tot aan een bepaald bedrag. Dit is handig als je niet meteen het hele bedrag nodig hebt of als je nog niet precies weet hoeveel geld je nodig hebt. De rente is meestal lager dan bij een persoonlijke lening, maar hij staat niet vast.

Figuur 3.25
De ideale lening

- Vragen 3.19**
- a Jackie koopt een huis. Welke lening zal zij afsluiten?
  - b Rianne en Nathalie willen een zorgboerderij beginnen waar gehandicapte mensen kunnen werken. Hiervoor staan de komende drie jaar verschillende verbouwingen gepland. Rianne en Nathalie hebben daar telkens een bedrag voor nodig. Ze weten nog niet precies hoeveel. Welke lening kunnen ze het best afsluiten?
  - c Waarom?

Voordelen en nadelen op een rijtje

Lenen, sparen en beleggen hebben voordelen en nadelen. In figuur 3.26 staat een overzicht.

Figuur 3.26 Overzicht van de voor- en nadelen van sparen, beleggen en lenen

	Voordelen	Nadelen
Sparen	<ul style="list-style-type: none"> - Je hebt veel meer zekerheid dan bij beleggen. - Je loopt geen risico je geld te verliezen. - Je maakt geen schulden zoals bij lenen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Het gaat niet zo snel als lenen. - Je hebt niet in één keer een groot bedrag in handen. - Het levert niet zoveel geld op als beleggen.
Beleggen	<ul style="list-style-type: none"> - Je kunt veel meer geld verdienen dan bij sparen. - Het gaat veel sneller dan sparen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Je loopt grotere risico's dan bij sparen. - Je kunt veel geld verliezen en daardoor geldproblemen krijgen. - Je moet veel van beleggen weten om zoveel mogelijk te verdienen en zo weinig mogelijk risico te lopen.
Lenen	<ul style="list-style-type: none"> - Je hebt in één keer veel geld in handen. - Je kunt dingen kopen die je van je eigen geld niet kunt kopen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Je maakt schulden die je misschien niet af kunt betalen. - Je moet je geld terugbetalen met rente.

Voor je beslist of je gaat sparen, beleggen of lenen, is het goed daar eerst eens rustig over na te denken. Praat met iemand die je onpartijdig advies kan geven. Een boekhouder of een medewerker van een accountantskantoor geeft advies. Hiervoor moet je wel betalen. Via internet zijn er websites die leningen, beleggingen met elkaar vergelijken.

- Vragen 3.20**
- a Je wilt graag een nieuwe auto kopen voor € 3.900,-. Je hebt zelf € 2.000,- aan vakantiegeld ontvangen van je werkgever. Wat doe je?
- Ik open een spaarrekening.
  - Ik beleg geld.
  - Ik sluit een lening af.
  - Iets anders, namelijk ...
- b Waarom kies je voor deze mogelijkheid?

3.6 Afsluiting

Inkomen

De hoogte van je loon hangt van veel zaken af, onder andere je opleiding en je leeftijd.

Je inkomsten kunnen bestaan uit loon/uitkering, rente, huursubsidie, kinderbijslag, studiefinanciering, vakantiegeld, belastingteruggave, vergoeding reis- en ziektekosten en een dertiende maand.

Het inkomen van een bedrijf kan bestaan uit winst, eigen vermogen, vreemd vermogen en subsidies.

Door inflatie wordt je geld minder waard. Door deflatie wordt het meer waard.

Uitgaven

Er zijn noodzakelijke en luxe uitgaven.

Kosten die telkens terugkomen, zijn vaste lasten. Bekende vaste lasten zijn huur/hypotheekkosten, heffingen en verzekeringen.

De uitgaven van een bedrijf lijken op die van een werknemer, maar zijn hoger. Kostenposten zijn huur/hypotheek, inventaris, voorraad, elektriciteit, water, gas, lening, personeel, presentatie en promotie. Als je koopkracht stijgt, kun je meer kopen. Als je koopkracht daalt, kun je minder kopen.

Budget

In een kasboek kun je een overzicht van je inkomsten en uitgaven bijhouden.

Aan de hand van dat overzicht kun je je budget bepalen: het bedrag dat je hebt te besteden.

Bedrijven houden in de boekhouding bij wat hun inkomsten en uitgaven zijn. De winst of het verlies wordt genoteerd op de resultatenrekening.

Als je meer uitgaven dan inkomsten hebt, zul je moeten bezuinigen.

Bankzaken

De rekening-courant is de bankrekening voor je dagelijkse bankzaken.

Je kunt geld opnemen door te pinnen of bij de bank langs te gaan. Je kunt geld overmaken naar je eigen rekening of naar die van een ander:

- door middel van tele- of internetbankieren;
- door een overschrijvingsformulier op te sturen;
- door een acceptgiro op te sturen;
- door een machtiging voor automatische incasso af te geven.

Bij automatische incasso wordt het bedrag automatisch van je rekening afgeschreven.

Als je niet op tijd betaalt, kan een incassobureau het bedrag innen.

Sparen, lenen en beleggen

Op geld dat op een spaarrekening staat, krijg je rente. Op een depositorekening zet je geld voor langere tijd vast.

Bij beleggen koop je aandelen of obligaties die, als het goed is, steeds meer waard worden. Beleggen brengt risico's met zich mee.

Bij lenen krijg je een geldbedrag te leen dat je met rente moet terugbetalen. Soorten leningen zijn hypotheek, persoonlijke lening en doorlopend krediet.

Trefwoordenlijst

A

aandeel 46, 104
acceptgirokaart 101
accijns 71
AKW 65
A-locatie 27
A-merken 19
ANW 66
AOW-uitkering 65
automatisch sparen 104
automatische incasso 102
AWBZ 65

B

B en W 61
bankpas 100
barcode 35
bedieningswinkel 25
bedrijfskolom 12
bedrijfsleider 43
bedrijfsongevallenverzekering 51
belastingaangifte 72
beleggen 104
besloten vennootschap 46
bestaansminimum 62
besteedbaar inkomen 92
bestelformulier 31
bezuinigingen 97
bijstand 66
B-locaties 27
B-merken 19
boekhouden 96
branche 29
brancheorganisaties 28
breed assortiment 18
brutoloon 68
BTW 69
budget 94
budgetteren 93
buitenpresentatie 20
bukhoogte 21
BV 46

C

cadeaubon 38
CAO 75
chipknip 38
collectieve voorzieningen 58, 67
contant 36
COÖP 47
coöperatie 47
creditcard 38

D

deflatie 88
depositorrekeningen 104
detailhandel 11
diensten 10
diep assortiment 19
discountprijzen 26
display 21
doelgroep 17
doorlopend krediet 106
doortelmethode 37
draagkrachtbeginsel 72

E

eenmanszaak 45
Eerste Kamer 59
eigen vermogen 86
EU 77
Europese overheid 60

F

factuur 33
filiaalbeheerder 43
franchisebedrijf 48

G

Gedeputeerde Staten 60
gemeentelijke overheid 61
gemeenteraad 61
geschoold personeel 24
gevarenverzekering 52
goederen 10
groothandel 11

H

handel 10
heffingen 90
huisstijl 20
huursubsidie 85
hypotheek 106
hypotheekkosten 90

I

incassobureaus 102
inflatie 88
inkomensbelasting 69
inkomenssteun 79
inkoopprijs 31, 40
inventaris 91

J

jaaropgave 72

K

kabinet 59
kasboek 93
kassa 34
kassabon 35
kinderbijslag 85
klantenkaart 38
koopkracht 92
koopkracht 92
kortingsbon 38
krediet 99, 105

L

landelijke overheid 59
leidinggevende beroepen 42
lening 105
loon 84
loonheffing 68
luxe uitgaven 89

M

machtiging 102
marketingmix 17
minimumloon 84
minimumprijs 77
ministers 59

N

naamloze vennootschap 47
nettoloan 68
noodzakelijke uitgaven 89
NV 47

O

obligaties 104
onderneming 44
ondernemingsvormen 44
ondiep assortiment 19
ongeschoold personeel 24
ooghoogte 21
overbruggingsfunctie 13
overschrijvingsformulier 101

P

pakbon 33
parlement 59
personeel 24
persoonlijke lening 106
pincode 100
pinpas 37
plaats 26
premie 63, 90
presentatie 20
prestigeprijs 26
prijs 25
prijsreclame 23
product 18
productreclame 23
promotie 23
provinciale overheid 60
Provinciale Staten 60
psychologische prijzen 26

R

reikhoogte 21
rekening-courant 98
Rente 98
rente 85, 103
resultatenrekening 96
rood staan 98
routing 22

S

scanner 35
smal assortiment 18
sociaal minimum 62
spaarrekening 103
sparen 103
speciaalzaken 19
streepjescode 35
studiefinanciering 85
subsidies 77

T

Tweede Kamer 59

U

uitvoerende beroepen 42

V

vakbond 74

vakvereniging 74

vaste lasten 89

vennootschap onder firma 46

verkoopprijs 40

verzekeringen 90

verzekeringsmaatschappij 49

verzekeringspolis 49

VOF 46

volksverzekeringen 65

voorraad 91

voorraadkaart 30

vreemd vermogen 86

W

WAO-uitkering 64

WA-verzekering 50

Werknemersverzekeringen 63

wetten 58

winkelformule 16

winstopslag 40

WW-uitkering 63

Z

zelfbediening 24

zelfkeuzewinkel 25

Ziekenfondswet 64

Ziektewet 65

